

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Eurooppa 2020 -strategia

Suomen kansallinen uudistusohjelma,
kevät 2019

Valtiovarainministeriön julkaisu – 2019:25

Talousnäkymät

Sarjanimi ja numero 2019:25

Eurooppa 2020 -strategia

Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2019

Valtiovarainministeriö

ISBN: 978-952-367-006-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtiovarainministeriö		Huhtikuu 2019
Tekijät	Valtiovarainministeriö, kansantalousosasto		
Julkaisun nimi	Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2019		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtiovarainministeriön julkaisu 2019:25		
Teema	Talousnäkymät		
ISBN PDF	978-952-367-006-8	ISSN PDF	1797-9714
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-006-8		
Sivumäärä	44	Kieli	suomi
Asiasanat	EU, talouspolitiikka, työllisyys, tutkimus- ja kehitys, ilmasto, koulutus, köyhyys		
Tiivistelmä			
Eurooppa-neuvosto hyväksyi vuonna 2010 kasvu- ja työllisyysstrategian. Vuoteen 2020 ulottuvan Eurooppa 2020 -strategian visiona on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Strategiassa asetetaan koko EU:ta koskevat tavoitteet työllisyydelle, tutkimus- ja kehitysmenoille, ilmastotoimille, koulutukselle ja köyhyyden poistamiselle. Jokainen jäsenvaltio asettaa vastaavat kansalliset tavoitteet. Suomen kansallisena tavoitteena on nostaa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste 78 prosenttiin, käyttää tutkimus- ja kehitysmenoihin 4 % bruttokansantuotteesta, saavuttaa EU:ssa sovitut ilmasto- ja energiatavoitteet, pitää korkeakoulututkinnon suorittaneiden 30–34-vuotiaiden osuus 42 prosentissa, pienentää 18–24-vuotiaiden koulutuksen varhain päättäneiden osuus 8 prosenttiin sekä vähentää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää. Euroopan Unionin Neuvosto hyväksyy kaikille jäsenvaltioille suosituksia, joilla pyritään ohjaamaan kansallista päätöksentekoa kasvua ja työllisyyttä tukevaksi. Suomelle vuonna 2018 annetut suositukset liittyvät julkisen talouden kestävyyteen, sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuuden parantamiseen, työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen palvelujen kehittämiseen, työnteon kannusteiden parantamiseen sekä kotitalouksien velkaantumisen seurannan vahvistamiseen. Hallitus antaa nyt yhdennentoista kansallisen Eurooppa 2020 -ohjelman. Ohjelmassa kuvataan, mihin toimiin hallitus on ryhtynyt kansallisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja miten EU:n antamiin suosituksiin on reagoitu. Ohjelmassa annetut tiedot mahdollistavat Suomen tilanteen yksityiskohtaisen tarkastelun EU:n tasolla.			
Kustantaja	Valtiovarainministeriö		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Finansministeriet		April 2019
Författare	Finansministeriet, ekonomiska avdelningen		
Publikationens titel	Europa 2020 -strategin, Finlands nationella reformprogram, våren 2019		
Publikationsseriens namn och nummer	Finansministeriets publikationer 2019:25		
Tema	Ekonomiska utsikter		
ISBN PDF	978-952-367-006-8	ISSN PDF	1797-9714
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-006-8		
Sidantal	44	Språk	finska
Nyckelord	EU, finanspolitiken, sysselsättning, forsknings- och utveckling, klimat, utbildning, fattigdom		
Referat Europeiska rådet antog en tillväxt- och sysselsättningsstrategi år 2010. Visionen i Europa 2020 -strategin, som sträcker sig till år 2020, är smart och hållbar tillväxt för alla. I strategin fastställs mål för hela EU när det gäller sysselsättning, forsknings- och utvecklingsutgifter, klimatåtgärder, utbildning och fattigdomsbekämpning. Varje medlemsland fastställer sina egna nationella mål inom dessa områden. Finlands nationella mål är att höja sysselsättningsgraden bland 20–64-åringar till 78 procent, att använda 4 procent av BNP till forsknings- och utvecklingsutgifter, att uppnå de inom EU överenskomna klimat- och energimålen, att hålla andelen 30–34-åringar med högskoleexamen på 42 procent, att minska andelen 18–24-åringar som avbryter studierna i förtid till 8 procent samt att minska antalet personer som riskerar fattigdom och utanförskap. Europeiska unionens råd antar rekommendationer för samtliga medlemsländer i syfte att styra det nationella beslutsfattandet i en riktning som främjar tillväxt och sysselsättning. Rekommendationerna för Finland 2018 handlar om att se till att den offentliga ekonomin är hållbar, att förbättra social- och hälso tjänsternas kostnadseffektivitet, att bättre anpassa lönerna till produktivitetsutvecklingen, att föra en aktiv arbetsmarknadspolitik, att förbättra incitamenten för att arbeta samt att avveckla reglering för att öka konkurrensen i tjänstesektorn och främja investeringar. Rekommendationerna till Finland gäller den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna, förbättring av social- och hälso tjänsternas kostnadseffektivitet, ökade incitament för att ta emot arbete, vidareutvecklande av service riktad till arbetssökande och personer som står utanför arbetsmarknaden och en förbättrad uppföljning av hushållens skuldsättning. Regeringen tillkännager nu det elfte nationella reformprogrammet för Europa 2020. I programmet redogörs för de åtgärder som regeringen har vidtagit för att uppnå de nationella målen och för hur EU:s rekommendationer har tagits i beaktande. Uppgifterna i programmet möjliggör en detaljerad granskning av läget i Finland på EU-nivå.			
Förläggare	Finansministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Finance		April 2019
Authors	Ministry of Finance, Economics Department		
Title of publication	Europe 2020 Strategy , Finland's National Reform Programme, Spring 2019		
Series and publication number	Ministry of Finance publications 2019:25		
Subject	Economic Prospects		
ISBN PDF	978-952-367-006-8	ISSN (PDF)	1797-9714
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-006-8		
Pages	44	Language	Finnish
Keywords	EU, economic policy, employment, research and development, climate, education, poverty		
Abstract The European Council adopted a Strategy for Growth and Employment in 2010. The vision of the Europe 2020 Strategy, which extends to 2020, is smart, sustainable and inclusive economic growth. The strategy sets EU-wide targets for employment, research and development expenditure, climate measures, education and reducing poverty. Each Member State sets its own national targets in accordance with the programme. As part of its national targets, Finland aims to raise the employment rate of 20–64 year-olds to 78%, spend a minimum of 4% of GDP on R&D, achieve the climate and energy targets agreed in the EU, maintain the proportion of 30–34 year-olds having completed tertiary-level education at 42%, reduce the proportion of 18–24 year-old early school leavers to 8%, and reduce the number of people living at risk of poverty and social exclusion. The European Council adopts for all Member States recommendations aimed at guiding national decision making so that it supports growth and employment. In 2018, the focus in the recommendations for Finland is on ensuring the sustainability of general government finances, improving the cost-effectiveness of social and health care services, improving the incentives to accept work while ensuring adequate and well-integrated services for the unemployed and the inactive, and strengthening the monitoring of household debt. The Government is now presenting the eleventh Europe 2020 National Reform Programme. The programme describes the measures that the Government has initiated to achieve the national targets and how Finland has reacted to the recommendations issued by the EU. The information provided in the programme will serve as a basis for a more detailed examination of Finland's situation at the EU level.			
Publisher	Ministry of Finance		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

SISÄLTÖ

1	Johdanto	7
2	Makrotalouden tilanne ja skenaario	9
2.1	Makrotalouden näkymät ohjelmakaudella	9
2.2	Rakenneuudistusten makrotaloudelliset vaikutukset	11
3	Maakohtaisten suositusten täytäntöönpano ja politiikkaprioriteetit	12
3.1	Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys	12
3.2	Työmarkkinat	13
3.3	Kotitalouksien velkaantuminen	21
3.4	Investoinnit ja Suomen Investointistrategia	23
4	Edistyminen Eurooppa 2020-strategian mukaisten kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa	27
4.1	Työllisyystavoite	28
4.2	Tutkimus- ja kehitystavoite	28
4.3	Ilmasto- ja energiatavoite	30
4.4	Koulutustavoite	33
4.5	Köyhyydentorjuntatavoite	35
5	EU-rahastot	39
6	Institutionaaliset asiat ja sidosryhmien, erityisesti työmarkkinaosapuolten ja muiden hallinnontasojen, osallistuminen valmisteluun	42
6.1	Kansallisen uudistusohjelman valmistelu ja sidosryhmien osallistuminen	42
6.2	Sidosryhmien osallistuminen keskeisten uudistushankkeiden valmisteluun	43
	Lähteet	44

1 Johdanto

Suomen talouskasvu jatkui vahvana vuonna 2018. Tulevina vuosina kasvuvauhti hidastuu, koska suhdanne tasaantuu kotimaassa ja maailmantalouden nopeimman kasvuvaiheen arvioidaan olevan tältä erää ohi.

Vahva talouskasvu ja työmarkkinauudistukset ovat siivittäneet työllisyyden nopeaan kasvuun. Pääministeri Sipilän hallituksen 72 prosentin työllisyysastetavoite ylitettiin loppuvuodesta 2018. Työllisyyden nopean kasvun ansiosta työttömien määrä väheni viime vuonna selvästi vuotta 2017 nopeammin. Työttömyys laski selvästi koko maassa ja kaikissa ikäryhmissä.

Hyvä suhdannetilanne ja kuluneella vaalikaudella tehdyt sopeutustoimet vahvistavat julkista taloutta. Vielä muutama vuosi sitten reilusti alijäämäinen julkinen talous on vuosikymmenen vaihteessa tasapainon tuntumassa. Myös julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen laskee lähivuosina.

Pääministeri Sipilän hallituksen talouspolitiikan keskiössä olivat kilpailukyky, työllisyys ja julkinen palvelutuotanto. Talouspolitiikan tavoitteena oli julkisen talouden velkaantumisen taittaminen ja kestävyysvajeen kattaminen säästöin sekä kasvua tukevin ja julkista palvelutuotantoa tehostavin toimin.

Suomessa on valmisteltu laajaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta (luku 3.1). Uudistusta tarvitaan, jotta voidaan kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta, saatavuutta ja kustannusvaikuttavuutta sekä hillitä kustannuksia. Maa-liskuussa 2019 todettiin, ettei uudistuksella ole edellytyksiä edetä eduskunnassa pääministeri Sipilän hallituskauden aikana.

Työmarkkinauudistusten osalta pääministeri Sipilän hallituksen hallituskaudella työnhaun kannusteita lisättiin muun muassa työttömyysturvan aktiivimallilla sekä sallimalla väliaikainen opiskelu ja yrittäminen työttömyysturvalla. Lisäksi varhaiskasvatusmaksuja alennettiin pieni- ja keskituloisilta sekä sovellettua työttömyysetuutta on kehitetty työnteon

kannustimien parantamiseksi. Kuten luvussa 3.2. kuvataan, työllisyyden edistämiseen liittyviä toimia on kohdistettu myös nuoriin ja maahanmuuttajiin sekä pitkäaikaistyöttömiin. Myös ammatillista koulutusta on uudistettu niin, että se tukee jatkuvaa oppimista ja vastaa paremmin työmarkkinoiden muutoksiin.

Makrovakauseräpolitiikan avulla on pyritty hillitsemään pankkien luotonantoa ja sitä kautta yksityistä velkaantumiskehitystä (luku 3.3.). Hallituskaudella täydennettiin makrovakauserävälineistöä monilla toimilla ja asuntolainan korkojen verovähennysoikeutta on rajoitettu. Lainsäädännöllä on myös tiukennettu pikaluottojen ehtoja ja muokattu ulosmittaussäädöksiä työn vastaanottamista kannustavaksi. Lisäksi vuonna 2018 laadittiin selvitys positiivisia luottotietoja koskevan luottorekisterin edellytyksistä.

Investointien kasvua edistää yleinen talouden toimintaympäristöä kehittävä politiikka (luku 3.4). Olennaista on, että niin hyödyke-, työ- kuin rahoitusmarkkinatkin toimivat hyvin. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota erilaisten investointiesteiden purkamiseen. Julkisten investointien osalta tärkeitä ovat sellaiset infrastruktuuri-investoinnit, jotka vahvistavat talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Investointien kannalta olennaista on myös politiikan jatkuvuus ja ennakoitavuus.

Suomi on edennyt EU2020 -ohjelman tavoitteiden osalta, ja on jo saavuttanut uusiutuvaa energiaa ja korkea-asteen koulutusta koskevat tavoitteet. Työllisyyttä mittaavissa tavoitteissa ollaan matkalla kohti vuodelle 2020 määriteltyä tavoitetasoa. Köyhyyden vähentämisestä koskevan tavoitteen saavuttaminen on vielä kesken. T&K-investointien määrä laski merkittävästi pitkittyneen taantuman aikana, eikä vuoden 2020 tavoitetta T&K-menojen 4 prosentin BKT-osuudesta tulla todennäköisesti saavuttamaan monista politiikkatoimista huolimatta.

Suomen kansallisen uudistusohjelman on hyväksynyt pääministeri Sipilän toimitusministeristö.

2 Makrotalouden tilanne ja skenaario

2.1 Makrotalouden näkymät ohjelmakaudella

Vuonna 2018 Suomen bruttokansantuote kasvoi 2,3 %. Vahvana jatkunut talouskasvu ja politiikkatoimet nostivat työllisten määrän 2,7 % edellisvuotta korkeammaksi. Työllisyysasteen trendi ylitti hallituksen työllisyysastetavoitteen loppuvuodesta 2018.

Työllisyyden nopean kasvun vetämänä työttömien määrä väheni viime vuonna selvästi edellisvuotta enemmän. Työttömyys laski nopeasti koko maassa ja kaikissa ikäryhmissä. Työttömyysasteen trendi aleni 6,5 prosenttiin joulukuussa 2018.

Vuonna 2018 työllisyyden ja ansiotason nousu tukivat yksityisen kulutuksen kasvua. Kulutuksen kasvu kuitenkin hidastui vuodesta 2017, sillä kotitalouksien säästämisaste koheni. Yksityisten investointien kasvu jatkui, kun erityisesti asuinrakentaminen kasvoi ripeästi. Asuinrakentaminen saavuttikin huippunsa vuonna 2018. Kotimaisen kysynnän talouskasvua tukeva vaikutus suureni, samalla kun nettoviennin merkitys talouskasvulle pieneni.

Tulevina vuosina talouskasvun hidastuminen on laaja-alaista, mutta varsinkin laskevat asuntoinvestoinnit heiluttavat kasvua. Kaupan esteiden lisääntyminen hidastaa viennin kasvua. Nettovientti pysyy talouden kasvua tukevana metsäteollisuuden lisääntyneen kapasiteetin tukemana. Parantunut hintakilpailukyky tukee myös viennin kasvua.

Ennen kaikkea asuntoinvestointien palautuminen lähemmäs normaalia tasoa alentaa investointien kasvua. Kaupan esteiden lisääntyminen ja maailmantalouden heikentyvät kasvunäkymät vähentävät teollisuuden ja muiden toimialojen investointihalukkuutta. Suuret investointihankkeet erityisesti metsäteollisuudessa kiihdyttävät investointeja. Yksityisten investointien keskimääräinen kasvuvauhti hidastuu ennustekaudella edellisestä ennusteesta puoleen eli noin 1,5 prosenttiin vuosittain.

Yksityinen kulutus jatkaa nopeaa kasvua tulevina vuosina. Työllisyyden ja ansiotason nousu pitävät yllä kotitalouksien käytettävissä olevan tulon kasvua.

Talouuskasvun hidastumisesta huolimatta reaali-palkkojen maltillinen kehitys ylläpitää työvoiman kysyntää. Työttömien ja piilotyöttömien melko suuresta määrästä sekä työvoiman tarjontaa lisäävistä toimenpiteistä johtuen työvoiman tarjonta ei koko talouden tasolla vielä rajoita työllisyyden ja talouden kasvua.

Työttömyysasteen laskiessa ja työvoimakapeikkojen lisääntyessä ansiotason nousun arvioidaan lähestyvän lähivuosina 2000-luvun keskimääräistä, noin kolmen prosentin vuosittaista kasvuvauhtia. Ansiotason noustessa inflaatio kiihtyy palveluiden hintojen nousun vetämänä.

Hyvä suhdannetilanne ja menojen kasvua hillitsevät toimet vahvistavat julkista taloutta. Vielä muutama vuosi sitten reilusti alijäämäinen julkinen talous on vuosikymmenen vaihteessa tasapainon tuntumassa. Myös julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen laskee lähivuosina.

Julkinen talous alkaa kuitenkin vähitellen heikentyä 2020-luvun alkuvuosina, kun taloukskasvu hidastuu ja kuluneella vaalikaudella tehdyt sopeutustoimet päättyvät. Julkista taloutta heikentää väestön ikääntyminen, joka kasvattaa vuosi vuodelta eläke-, terveys- ja hoivamenoja.

Väestön ikääntyminen luo merkittäviä paineita julkiseen talouteen. Vanhusväestön määrän kasvu lisää ikäsidonnaisia menoja, joiden rahoittamiseksi julkisen talouden näköpiirissä olevat tulot eivät tulevaisuudessa riitä. Lisäksi työikäinen väestö, joka veroilla rahoittaa hyvinvointipalvelut ja sosiaaliturvan, supistuu. Myös tuottavuuden varaan jäävän taloukskasvun arvioidaan pysyvän vaimeana tulevina vuosikymmeninä. Julkisen talouden tulojen ja menojen välillä on siksi pitkällä aikavälillä epätasapaino.

Suomen makrotalouden sekä julkisen talouden tilanne ja skenaariot on kuvattu tarkemmin tämän asiakirjan kanssa yhtä aikaa julkaistavassa Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2020 – 2023 sekä Suomen vakausohjelmassa.

2.2 Rakenneuudistusten makrotaloudelliset vaikutukset

Monet hallituskauden rakenneuudistukset tähtäsivät kilpailun lisääntymiseen ja sääntelyn purkuun, joiden vaikutukset esim. tuottavuuteen ovat epäsuoria ja makrotaloudellisten vaikutusten arviointi on hankalaa. Työvoiman tarjonnan lisäämistä tukevien toimien vaikutus työllisyyteen riippuu pitkälti siitä, kuinka herkästi ihmiset reagoivat taloudellisiin kannustimiin. Tarkkoja arvioita toimien vaikutuksista työllisyyteen tai talouskasvuun on siksi vaikea tehdä. Pääministeri Sipilän hallituksen hallituskauden aikana sosiaaliturvaan ja verotukseen tehtyjen muutosten vaikutuksia työnteon taloudellisiin kannustimiin ja työllisyyteen on arvioitu vuonna 2018 ilmestyneessä tutkimuksessa.¹ Arvio hallituksen keskeisimpien työllisyyttä parantavien toimien vaikutuksesta vuosina 2015 – 2018 on 33 000 – 42 000 henkilötyövuotta.²

1 Kärkkäinen ja Tervola (2018), Talouspolitiikan vaikutukset työllisyyteen ja tuloeroihin 2015-2018.

2 Tutkimuksessa arvioidaan sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten 2015-2018 vaikutuksia työllisyyteen ja tulonjakoon. Tutkimuksessa on huomioitu etuuksien indeksileikkaukset ja -jäädytykset 2017 ja 2018, ansiotuloverotuksen kevennykset mm. työtulovähennystä kasvattamalla tuloveroasteikon indeksitarkistukset, ansiosidonnaisen työttömyysturvan enimmäiskeston lyhentäminen, varhaiskasvatusmaksujen kevennykset 2017 ja 2018. Työttömyysturvan aktiivimalli ei ole laskemissa mukana.

3 Maakohtaisten suositusten täytäntöönpano ja politiikkaprioriteetit

3.1 Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys

SUOSITUS 1: saavuttaa julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitteen vuonna 2019, kun otetaan huomioon rakenneuudistusten toteuttamisen takia tilapäisesti sallitut poikkeamat; varmistaa, että hallintouudistus sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannustehokkuuden ja yhdenvertaisen saatavuuden parantamiseksi hyväksytään ja toteutetaan.

Edistymistä Suomelle annetussa julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitetta koskevassa suosituksessa on käsitelty Suomen vakausohjelmassa.

Sosiaali ja terveydenhuollon uudistaminen ja maakuntauudistus

Suomessa on valmisteltu laajaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Nykyisin kunnat (N=295 manner-Suomessa) järjestävät julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Kunnista 78 järjesti vuonna 2018 perusterveyden- ja sosiaalihuollon itse ja loput 217 yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa siten että yhteistoiminta-alueita (kuntayhtymiä tai vastuukuntamalleja) oli yhteensä 59. Sote-uudistuksessa vastuun palvelujen järjestämisestä oli tarkoitus siirtyä 18 uudelle maakunnalle, joilla olisi paremmat edellytykset palveluiden järjestämiselle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta tarvitaan, jotta voidaan kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta, saatavuutta ja kustannusvaikuttavuutta sekä hillitä kustannuksia. Tavoitteena on ollut myös parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä perus- ja erityistason palvelujen integraatiota ja varmistaa tarvittavien palvelujen joustava ja oikea-aikainen saatavuus. Lisäksi tavoitteena on ollut kehittää asiakas- ja potilastietojen yhteiskäyttöisyyttä ja sähköisiä asiointipalveluja.

Kaikissa maakunnissa muutosta valmisteltiin aktiivisesti. Maakuntien kansallista ohjausta simuloitiin syksyllä 2018 maakuntien ja sosiaali- ja terveysministeriön välisissä ohjausneuvotteluissa. Samalla testattiin tiedolla ohjauksen välineeksi koottuja ja kehitettyjä sosiaali- ja terveydenhuollon tilaa maakunnissa kuvaavia indikaattoreita. Mittareiden ja tiedolla ohjauksen kehittäminen jatkuu sosiaali- ja terveysministeriössä.

Maaliskuussa 2019 todettiin, ettei uudistuksella ole edellytyksiä edetä eduskunnassa pääministeri Sipilän hallituskauden aikana.

3.2 Työmarkkinat

SUOSITUS 2: parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen ja varmistaa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville riittävät ja hyvin integroidut palvelut.

Työn teon kannustimien lisääminen - sovitellun työttömyysetuuden kehittäminen

Työllisyyden lisäämiseksi työttömyysturvajärjestelmää on kehitetty tavoitteena edistää osa-aikaisen tai lyhytaikaisen työn vastaanottamista täyden työttömyyden vaihtoehtona.

Tällaisen osittaisen työllistymisen ansiotulon ja työttömyysetuuden yhteensovittamista tutkittaessa, Suomen soviteltua työttömyysetuutta (eli mekanismia, miten ansiotulot vaikuttavat työttömyysetuuden määrään) on kansainvälisesti tarkasteltuna pidetty anteliaana.³ Palkkatulon ja työttömyysetuuden yhteensovittamista koskenut ansaintaperiaate⁴ on voinut aiheuttaa työttömyysetuuden maksamiseen viivettä. Viive työttömyysetuuden maksamisessa on omiaan vähentämään osittaisen työllistymisen mielekkyyttä työttömyysaikana.

Työttömyysturvalakia on muutettu niin, että 1.4.2019 alkaen osittaisesta palkkatyöstä saatava ansio vaikuttaa työttömyysetuuteen vasta silloin, kun palkka maksetaan. Muutos vähentää viipeitä sovitellun työttömyysetuuden maksamisessa, minkä lisäksi se myös tasoittaa tulonmuodostusta ajan. Jälkimmäinen vaikutus perustuu siihen, että palkka pienentää työttömyysetuutta ajalta, jolloin palkka on ollut työttömyysetuuden saajan käytettävissä. Muutos edistää myös tulorekisterin käytettävyyttä työttömyysetuuksien maksamisessa, ja näin vähentää työttömyysetuuden hakijan ja työnantajan palkkatietojen toimittamiseen liittyvää hallinnollista taakkaa.

³ Kyöri, Matikka ja Pesola (2018), Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2018.

⁴ Palkka vaikuttaa työttömyysetuuteen sillä ajalla, jona se on ansaittu eli työtunnit tehty riippumatta siitä, milloin palkanmaksupäivä on. Kun työ- ja virkaehtosopimusten säännösten perusteella palkanmaksupäivä voi olla esimerkiksi työntekokuukautta seuraavan kuun lopussa, palkkatiedon odottaminen voi johtaa viipeeseen työttömyysetuuden maksamisessa.

Työttömien mahdollisuudet opiskella työttömyysetuutta menettämättä

Työttömyysturvalakia on muutettu vuoden 2018 lopussa siten, että työttömällä on oikeus työttömyysetuuteen opintojen estämättä, jos hän on täyttänyt 25 vuotta ja opinnot kestävät enintään kuusi kuukautta. Lisäksi edellytyksenä on, että opinnot antavat ammatillisia valmiuksia tai tukevat yritystoimintaa. Työttömällä on opintojen aikana velvollisuus muun muassa hakea ja olla valmis vastaanottamaan kokoaikatyötä.

Muutoksen tavoitteena on tukea ja sujuvoittaa työttömien mahdollisuuksia parantaa opiskelemalla työllistymisen ja yritystoiminnan aloittamisen edellytyksiä. Samalla muutos tukee osaavan työvoiman saatavuutta ja uuden yritystoiminnan syntymistä. Muutos tukee työttömien mahdollisuuksia osallistua erityisesti lyhytkestoiisiin täydennyskoulutuksen luonteisiin opintoihin.

Koska kyse on työttömien vapaaehtoisuuteen perustuvasta opiskelusta, opiskelumahdollisuutta hyödyntävien työttömien määrä ei ole luotettavasti ennakoitavissa.

Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen ja varhaiskasvatuksen kehittäminen

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lakimuutoksen myötä asiakasmaksuja on alennettu tammikuusta 2018 alkaen. Asiakasmaksujen alennus lisää työnteon kannustavuutta, parantaa perheiden taloudellista tilannetta ja mahdollistaa useamman lapsen osallistumisen varhaiskasvatukseen.

Pieni- ja keskituloisten perheiden maksuja alennettiin, ja toisen lapsen sisaralennus on 50 % aiemman kymmenen sijaan. Asiakasmaksuja alennettiin noin 71 milj. eurolla. Muutos tuo arviolta 6 700 perhettä maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin. Tulorajoja nostetaan ja maksuprosentteja yhtenäistetään. Keskituloisen kahden lapsen perheen (bruttotulot yhteensä 5 900 e/kk) maksut laskevat vuodessa yli 1 200 eurolla. Kannustinloukkuvaikutusten pienentyessä noin 4 200 henkilön arvioidaan työllistyvän vuoteen 2021 mennessä uudistuksen ansiosta.

Uusi varhaiskasvatuslaki ja uusi asetus varhaiskasvatuksesta tulivat voimaan 1.9.2018. Uudistus ajantasaistaa varhaiskasvatuksen lainsäädännön, parantaa lain ohjausvaikutusta ja antaa suunnan varhaiskasvatuksen pitkántähtäimen kehittämiseksi. Merkittävimmät uudistukset liittyvät varhaiskasvatuksen henkilöstöön ja varhaiskasvatuksen tiedontuotannon kehittämiseen. Varhaiskasvatuslakiin on tehty monia täsmennyksiä, jotka parantavat lasten hyvinvoinnin edistämistä varhaiskasvatuksessa. Lapsen edun ensisijaisuutta varhaiskasvatusta järjestettäessä on korostettu.

Tulevaisuudessa päiväkodeissa työskentelee toimivana moniammatillisena tiiminä varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja ja lastenhoitajia. Vuoden 2030 alusta lähtien päiväkodin henkilöstörakenne muuttuu enemmän korkeakoulutettujen osuutta painottavaksi. Myös päiväkodin johtajan kelpoisuusvaatimuksia nostetaan.

Nuorten työllisyyden edistäminen

Nuorisotakuun koordinoituvastuu on ollut pääministeri Sipilän hallituskaudella opetus- ja kulttuuriministeriöllä, mutta sitä on toteutettu yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Nuorisotakuun tavoitteena on ollut tukea nuorten elämänhallintaa, opintopolkujen rakentumista ja työllistymistä.

Nuorisotakuuta toteutetaan erityisesti Ohjaamoiden verkoston kautta, jonka vakiinnuttamiseksi hallitus varasi viiden miljoonan euron vuotuisen rahoituksen vuodesta 2018 ja sillä on palkattu 100 työntekijää. Ohjaamoja on toiminnassa vuoden 2019 alussa 70. Uusia Ohjaamoja tulee aukeamaan vuoden 2019 aikana. Vuoden 2018 aikana Ohjaamo palveli 140 000 nuorta joko yksilötapaamisissa tai ryhmätapaamisissa. Nuorisotakuun kärkihankkeessa on lisäksi tuettu etsivän nuorisotyön resursseja ja kehitetty matalan kynnyksen elämänhallintapalveluita.

Vahvistaakseen Ohjaamoiden ohjausosaamista vahvempaa tukea tarvitsevien nuorten kohdalla, hallitus päätti lisätä kolme miljoonaa euroa psykososiaalisen tuen palvelumallin rakentamiseen Ohjaamoiden yhteyteen.

Nuorten työllistymisen tukemiseksi hallitus osoitti 15 milj euroa nuorten tulospäätösten ostopalveluiden lisäämiseen. Hankintojen kautta on tarkoitettu tavoittaa 10 000 nuorta palveluiden piiriin. Vuoden 2019 alussa palveluihin on ohjattu kaikkiaan 5 600 nuorta.

Työ- ja elinkeinopalvelujen tehostaminen

Hallitusohjelmaan sisältyi työvoimahallinnon uudistaminen työllistymistä tukeväksi siten, että TE-toimistojen tehtäväksi kirkastetaan työnvälitys. Julkisen työnvälityksen vuoropuhelua ja yhteistyötä työnantajayritysten kanssa vahvistetaan.

Vuoden 2018 keväällä hallitus päätti lisätä keinoja, joilla aktiivisuuden voi osoittaa. TE-palvelujen saatavuuteen on kiinnitetty huomiota. Vuonna 2019 työ- ja elinkeinotoimistojen toimintamenoihin on lisätty 20,3 miljoonaa euroa määräaikaishaastatteluiden ja aktiivimallin toimeenpanoon.

Työnvälityksen asiakkaiden ja palvelutuottajien kohtaupaikaksi valmistellaan kaikille avointa digitaalista Työmarkkinatoria. Asiakkaat löytävät Työmarkkinatorin avulla laajasti erilaista tietoa sekä julkisia ja yksityisiä palveluja. Työmarkkinatori on tarkoitus saada vaiheittain käyttöön vuoteen 2020 mennessä.

Pääministeri Sipilän hallituksen maakuntauudistukseen kuuluvat lakiesitykset työvoima- ja yrityspalvelujen yhdistämisestä kasvupalveluiksi eivät astuneet voimaan tämän hallituskauden aikana.

Kasvupalvelupilotit ja kasvuyritysten työllisyysohjelma

Keväällä 2019 käynnistetään työvoima- ja yrityspalvelujen uusien palvelumallien pilotteja ja ne ja jatkuvat ainakin vuoden 2020 loppuun. Niiden tavoitteena on parantaa palvelujen vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja asiakaslähtöisyyttä uudistamalla palvelu- ja toimintamalleja kuten laatu- ja sopimusohjausta sekä kokeilemalla uudenlaisia tapoja järjestää ja tuottaa palveluita (tulosperusteisuus ja innovatiiviset julkiset hankinnat) työnhakijoiden työllistymisen edistämiseksi, uusien keinojen löytäminen rekrytointiongelmien sekä yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukemiseen. Pilotteihin arvioidaan ohjattavan noin 50 000 henkilöasiakasta, mutta kohderyhmänä on myös yritysasiakkaita.

Hallitusohjelmaan kuuluneen kasvuyritysten työllisyysohjelmaa (2016–2019) on toteutettu työnvälityksen kärkihankkeen piloteilla. Ohjelmaan on koottu keskeisimmät kasvuyrityksiä ja työttömiä osaajia yhdistävät palvelut ja toimintamallit vuosina 2016–2019. Valtaosassa piloteista on kokeiltu tulosperusteista palveluhankintaa. Arviointitulosten mukaan ulkosiin palveluostoihin liittyvät hankintamallit ja palkkiokriteerit ovat vielä osin toimimattomia. Kasvuyritysten työllisyysohjelman hankkeet linkittyvät myös mm. mikro- ja pk-yritysten kasvuohjelmaan ja korkeasti koulutettujen rekrytointiohjelmaan, korkeasti koulutettujen osaajien löytämiseen automaatio- robotiikka- ja tekoälyaloille sekä matkailualan kohtaantohaasteiden selättämiseen.

Pitkäaikaistyöttömyyden ehkäiseminen

Työllistämishanke Työllisyys-Social Impact Bond

Pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisemiseen ja vähentämiseen tähtäävä tulosperusteinen työllistämishanke Työllisyys-SIB (Social Impact Bond) on käynnistymässä. Hanke toteutetaan vaikuttavuusinvestoinnin SIB-mallin mukaisesti. Palvelujen piiriin tavoitellaan 3000 työtöntä eri puolilla Suomea, vähintään viiden TE-toimiston alueilla. Palvelut on tarkoitus aloittaa ensimmäisillä alueilla vuoden 2019 alkupuolella. Palvelujen tuloksellisuutta mitataan vuosittain, ja valtio maksaa tuloksiin eli palkkasummiin perustuvat palkkiot vuosina 2020 – 2024, jos kohderyhmän palkkasumma ylittää kohderyhmälle laaditun ns. baseline –ennusteen mukaisen tason.

Työkykyohjelma

Osatyökykyisten työllisyysasteen nostaminen on keskeistä riittävän korkean työllisyysasteen saavuttamiseksi ja työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Samalla osatyökykyiset pääsevät osallisiksi myönteisestä työllisyyskehityksestä. Työ on myös yksi tärkeimmistä hyvinvoinnin lähteistä vahvistaen yhteisöllisyyden myötä myös osallisuutta. Osalla työllistyminen on työkykyongelmien vuoksi kuitenkin erityisen haastavaa tai jopa mahdotonta ilman tukitoimia. Toisaalta työssä olevien työkykyä tukemalla varmistetaan työssä jatkaminen, työhön paluu ja ehkäistään siirtymistä työttömäksi. Ohjelman on suunniteltu sisältävän kolme kokonaisuutta: Työkykypalvelujen prosessi ja palvelujärjestä, Suomen malli työelämäosallisuuden lisäämiseksi sekä osatyökykyisten toimeentulo ja etuudet.

Jatkuva oppiminen

Mittavaan osaamisen kehittämishaasteeseen vastaaminen edellyttää paitsi kokonaisvaltaista koko koulutusjärjestelmän myös eri politiikkalohkot kattavaa työuran aikaisen oppimisen mahdollisuuksien ja edellytysten kehittämistä. Ammatillisen koulutuksen uudistettu lainsäädäntö tuli voimaan vuoden 2018 alussa ja toimeenpanon tukiohjelma jatkui. Uudessa ammatillisessa koulutuksessa korostuvat osaaminen, asiakaslähtöisyys ja elinikäinen oppiminen. Yksilöllisiin osaamistarpeisiin vastataan joustavasti tutkintojen, niiden osien, tutkintoon johtamattoman koulutuksen ja valmentavien koulutusten avulla. Kaikille opiskelijoille toteutetaan yhtenäinen henkilökohtaistamisprosessi, jossa selvitetään ja tunnustetaan opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen ja suunnitellaan, millaista osaamista opiskelija tarvitsee sekä miten osaamista hankitaan eri oppimisympäristöissä puuttuvan osaamisen hankkimiseksi.

Uudistuksessa tutkintotavoitteinen ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta siirtyi työhallinnolta opetushallinnolle vuoden 2018 alusta. Työ- ja elinkeinohallinto sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ovat kuitenkin voineet vaikuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa yhteistyössä valtiosuusrahoitetun työvoimakoulutuksen järjestäjäkentän muotoutumiseen, valtiosuusrahoituksen suuntaamiseen sekä koulutuksen alakohtaiseen kohdentumiseen työmarkkinoiden tarpeiden mukaan.

Vuoden 2018 aikana käynnistettiin ammatillisen osaamisen pilotteja, joissa tavoitteena on kehittää malli alan vaihdon tukemiseen ja helpottaa osaavan työvoiman saatavuusongelmia. Piloteissa hyödynnetään nykyisten ammatillisten tutkintojen osia ja niitä pienempiä kokonaisuuksia ja ne toteutetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyönä. Osa piloteista kohdennettiin työvoimakoulutukseen.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030-vision yhtenä tavoitteena on jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien lisääminen korkeakouluissa, jota tuetaan kehittämällä toimintamallia ja tarjontaa korkeakoulujen, sidosryhmien ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä.

Tämän lisäksi eri hallinnonalat ovat tehneet yhteistyötä korkea-asteen jatko-, täydennys- ja muuntokoulutusohjelmien toteutukseen kohdennetun valtionavustusrahoituksen kohdentamisessa. Työnhakijoilla on mahdollisuus osallistua kyseisiin ohjelmiin työttömyystuudella tuettuna omaehtoisena opiskeluna.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä on antanut esityksen koskien Suomen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksen laajentamista. Työryhmän esitys on ollut lausunnoilla tammi-helmikuussa 2019. Elinikäisen oppimisen kehittämis- tarpeita ja työn murroksen edellyttämä jatkuvan oppimisen toimintamallien kehittämisen jatkuu opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa työryhmässä, jonka toimikausi on vuoden 2019 loppuun. Työryhmässä tehdään esityksiä myös eri politiikkalohkojen työuran aikaisen opiskelun kannusteiden vahvistamiseen sekä osaamisen kehittämisen suunnitelmallisuuden lisäämiseen.

Työ- ja elinkeinohallinnon vastuulla säilyy edelleen pääosa ei-tutkintoon johtavasta ammatillisesti suuntautuneesta työvoimakoulutuksesta sekä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus. Ammatillisesti suuntautunutta ei-tutkintoon johtavaa työvoimakoulutustarjontaa kohdistetaan yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä positiivista rakennemuutosta tukevaksi kehittämällä kasvupalvelukoulutusohjelmia ja jatko- ja täydennyskoulutuksia. Erityisesti on onnistuttu lisäämään työnantajien ja työ- ja elinkeinohallinnon yhteisesti rahoittamien yhteishankintakoulutusten sekä FEC- ja KEKO-koulutusmallien käyttöä.

Työvoimakoulutuksella on tuettu myös SILTA-sopimusmallin toteutusta. Kotoutujille ja muille maahanmuuttajille kohdennettua koulutusta on kehitetty siten, että koulutusohjelmiin sisällytetään aiempaa enemmän ammatillisesti suuntautunutta sisältöä ja opiskelijoita pyritään ohjaamaan erityisesti maahanmuuttajille suunniteltuihin tai muihin soveltuviin ammatillisiin koulutusohjelmiin. Kotouttamisen orientaatiojaksoja on tarjottu kotoutujien omilla kielillä oppimistulosten parantamiseksi.

Maahanmuuttajien kotoutuminen

Maahanmuuttajien työllistymistä tukevat toimet

Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttamiseksi on pääministeri Sipilän hallituksen hallituskaudella toteutettu useita toimia. Kotoutumiskoulutus on uudistettu selvästi työelämälähtöisemmäksi ja eri asiakassegmentit huomioon ottavammaksi. Maahanmuuttajien nopean työllistymisen SIB-mallin toimeenpanoa etenkin työvoimakapeikkoaloille on jatkettu.

Pääministeri Sipilän hallitus edisti palveluintegraatiota myöntämällä joulukuussa 2018 viidelle kaupungille rahoitusta maahanmuuttajien osaamiskeskustoimintaan, jossa TE-hallinto, kunnat ja oppilaitokset ohjaavat asiakkaita joustavasti oikeaan koulutukseen ja työmarkkinoille.

Välityömarkkinoiden hyödyntämistä työttömien maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseksi on tehostettu. TE-toimistot lisäävät vuodesta 2019 lähtien maahanmuuttajien ohjauksia työelämää lähellä oleviin palveluihin, kuten palkkatukeen ja työkokeiluihin, samoin työtarjousten määrää.

Osana Talent Boost – Kasvua kansainvälisistä osaajista –toimenpideohjelmalla vahvistetaan kansainvälisten osaajien ja yritysten kohtaamista sekä kansainvälisten osaajien start-up-yritystäjyyttä. Talent Boost –ohjelmassa mukana olevat suurimmat korkeakoulukaupungit valmistelevat koordinoituja palvelumalleja, ns. Talent Hubeja, tukemaan kansainvälisten osaajien, yritysten ja innovaatiotoimijoiden kohtaamista. Tämä osaltaan tukee kansainvälisten osaajien työllistymistä osaamistaan vastaaviin tehtäviin.

Vuonna 2018 käynnistyneessä Pakolaistaustaisten ohjaus -hankkeessa kehitetään pakolaistaustaisten TE- toimiston asiakkaiden polkuja koulutukseen ja työelämään. Hankkeessa toteutetaan asiakkaille koulutuksia heidän omalla äidinkielellään ja selvitetään sähköisten välineiden toimivuutta ohjausvälineenä. Lisäksi TE -toimistojen, kuntien ja oppilaitosten tiedotus- neuvonta- ja ohjaushenkilöstölle järjestetään koulutusta. Laadukkaamman ohjauksen avulla pakolaistaustaisten ja myös muiden maahanmuuttajien siirtymät työhön ja opiskelemaan sujuvat aikaisempaa tehokkaammin.

Maahanmuuttajien koulutuksen tukeminen

Maahanmuuttajat ovat yksi ammatillisen koulutuksen monista kohderyhmistä ja maahanmuuttajille tarkoitettu koulutus on integroitu ammatillisen koulutuksen järjestelmään. Maahanmuuttajat voivat osallistua tutkintokoulutukseen, valmentaviin koulutuksiin sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen samoin kuin muuhun ammatilliseen koulutukseen tarpeen mukaan. Ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön myötä ammatillisen koulutuksen valintaperusteissa on luovuttu kielitaitovaatimuksista, jotta ne eivät muodostu esteeksi koulutukselle ja siten lisää maahanmuuttajan riskiä jäädä työelämän ulkopuolelle. Osana tutkintokoulutusta voidaan järjestää opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja. Opintojen tarkoituksena on, että opiskelija hankkii sellaista yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvaa osaamista, joka antaa hänelle edellytykset osallistua tutkintokoulutukseen ja osoittaa osaamisensa näytössä tai muulla tavoin. Opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen tavoitteena on vahvistaa kielellisiä, matemaattisia tai tietoteknisiä tai opiskelutekniikkaan liittyviä taitoja.

Vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoille eli kansalaisopistoille, kansanopistoille, kesäyliopistoille ja opintokeskuksille on säädetty uusi sivistystehtävä 1.1.2018 alkaen. Uudistuksella mahdollistetaan muun muassa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen järjestäminen muille kohderyhmille kuin perusopetusta tarvitseville. Vapaassa sivistystyössä on mahdollisuus yhdistää kielikoulutus ja kotouttavat sisällöt toiminnalliseen opetukseen. Uusi sivistystehtävä palvelee myös aikaisemmin koulutuskatveessa olevien kotivanhempien luku- ja kirjoitustaidon ja muun kielikoulutuksen tarpeita.

Vuonna 2015 nopeasti kasvaneen turvapaikanhakijamäärän seurauksena opetus- ja kulttuuriministeriö on toteuttanut työryhmäselvityksiä, joissa on valmisteltu hallinnonalan toimenpiteitä liittyen turvapaikanhakijatilanteeseen.⁵ Toimenpide-esitykset liittyvät esimerkiksi opettajien saatavuuteen, osaamiseen ja kelpoisuuteen liittyviin kysymyksiin, varhaiskasvatukseen osallistumiseen sekä suomen kielen osaamisen ja opetuksen haasteisiin. Harkittavaksi esitetään muuan muassa, että oppivelvollisuutta pidennettäisiin ajallisesti niiden oppilaiden osalta, jotka eivät saa suoritettua perusopetuksen oppimäärää säädettyssä ajassa. Selvitettäviä asioita ovat myös syyt maahanmuuttajien kantaväestöä selvästi heikompiin oppimistuloksiin.

Aikuisille suunnattu perusopetus uudistettiin vuonna 2018. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perustaitojen tukemiseksi toteutetaan uusi yhtenäinen perusopetus, jossa on säädetty tuntijako perusopetuksen alkuvaiheelle ja siihen sisältyvälle uudelle lukutaitovaiheelle erityisesti maahanmuuttajien tarpeita ajatellen. Päättövaiheessa vahvistetaan kotimaisten kielen osaamista.

Ammattikorkeakoulut ovat järjestäneet maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden korkeakouluvalmiuksia ja suomen kielen taitoa kehittävää valmentavaa koulutusta vuodesta 2010. Maahanmuuton vastuukorkeakoulutoiminta (Supporting Immigrants in Higher Education in Finland) on ollut käynnissä Metropolia amk:ssa ja Jyväskylän yliopistossa vuodesta 2016 lähtien sekä Helsingin ja Turun yliopistoissa, Karelia-ammattikorkeakoulussa ja Oulun ammattikorkeakoulussa vuodesta 2017. Vastuukorkeakoulut huolehtivat korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisesta ja ohjauksesta soveltuvien opintojen pariin. Vuosina 2016-17 vastuukorkeakoulut palvelivat noin 2 000 asiakasta.

⁵ Maahanmuuttajien koulutuspäivät ja integrointi - kipupisteet ja toimenpide-esitykset (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:1); Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi - kipupisteet ja toimenpide-esitykset II (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:5)

3.3 Kotitalouksien velkaantuminen

SUOSITUS 3. vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaan muun muassa perustamalla luottorekisterijärjestelmän

Kotitalouksien velkojen suhde käytettävissä oleviin vuosituloihin on noussut Suomessa ennätyskorkealle (127,8 % vuoden 2018 lopussa), ja EU:n keskiarvon yläpuolelle, mutta oli edelleen selkeästi alle muiden Pohjoismaiden tason (vuonna 2017 Ruotsi 163 %, Norja 198 % ja Tanska 240 %). Suurin osa veloista – yli 70 % – liittyy asumiseen. Asuntolainakanta on viime vuosina kasvanut melko tasaisesti noin kahden prosentin vuosivauhtia, mutta erityisesti taloyhtiölainat ja kulutusluotot ovat kasvattaneet kotitalouksien velkaantumista 2010-luvulla. Taloyhtiölainojen kasvutahti on liikkunut 10 prosentin tuntumassa parin viime vuoden ajan ja vuosina 2010–2015 kasvuvauhti oli vielä tätäkin nopeampi. Pankkien myöntämien kulutusluottojen kanta on puolestaan kasvanut jo usean vuoden ajan selvästi asuntolainakantaa nopeammin, noin viiden prosentin vuosivauhtia.

Valtaosa kotitalouksien kulutusluotoista on edelleen perinteisten pankkien myöntämiä. Pankkien ulkopuolisten rahoituslähteiden osuus on kuitenkin ollut digitalisaation myötä nousussa ja markkinoille on tullut uusia toimijoita, jotka tarjoavat aktiivisesti etenkin vakuudettomia korkeakorkoisia kulutusluottoja kotitalouksille. Kotitalouksien velkaantumisen nousun kanssa samaan aikaan myös erilaiset maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet selvästi.

Makrovakauseräpolitiikan avulla on pyritty hillitsemään pankkien luotonantoa ja sitä kautta yksityistä velkaantumiskehitystä. Finanssivalvonnan johtokunta on viime vuosina ottanut asteittain makrovakauserävälineitä käyttöön. Vuoden 2016 heinäkuussa astui voimaan asuntojen enimmäisluototussuhde eli ns. lainakatto. Lainakaton mukaan pankin myöntämä asuntoluotto ei saanut ylittää 90 prosenttia lainalle asetettujen vakuuksien määrästä. Ensisijaisen ostajien kohdalla raja on 95 %. Asuntojen enimmäisluototussuhdetta laskettiin 85 prosenttiin Finanssivalvonnan johtokunnan päätöksellä 19.3.2018. Sisäisiä laskentamalleja käyttävien pankkien asuntolainojen keskimääräiselle riskipainolle asetettiin 15 prosentin alaraja vuoden 2018 alusta alkaen. Neljälle suurimmalle systemaattisesti merkittävälle pankille asetettiin Baselin komitean mukaiset lisäpääomapuskurit 1.7.2018 alkaen.

Lisäksi hallitus täydensi osaltaan makrovakauserävälineistöä koskevaa lainsäädäntöä. Vuoden 2018 alusta makrovakauserävälineistöä täydennettiin ns. järjestelmäriskipuskurilla. Välineellä pyritään kattamaan riskejä, joita pankkijärjestelmän rakenteesta voi aiheutua koko rahoitusjärjestelmälle ja kansantalouden vakaudelle. Puskurin soveltaminen jää Finanssivalvonnan johtokunnan harkittavaksi. Hallitusohjelman mukaisesti asuntolainojen korkovähennystä verotuksessa on viime vuosina supistettu asteittain siten, että vuonna 2018 asuntolainan koroista oli vähennyskelpoista enää 35 %. Vähennyskelpoinen osuus supistuu edelleen tänä vuonna 25 prosenttiin.

Vielä on vaikea arvioida, missä määrin em. politiikkatoimet ovat tähän mennessä hillinneet kotitalouksien velkaantumista. Kehityksen taustalla on kuitenkin viime vuosien erittäin matala korkotas, jonka myötä kotitalouksille on luotu voimakkaat kannustimet velkaantumiseen.

Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisessa on uusia piirteitä, joihin nykyisillä makrovälineillä on vaikea puuttua. Tästä johtuen valtiovarainministeriö on käynnistänyt työryhmän, jonka tehtävänä on pohtia uusia välineitä ja keinoja kotitalouksien velkaantumisen hillintään, jos se nähdään tarpeelliseksi. Työryhmä raportoi työstään kesällä 2019.

Luottotietorekisteri kotitalouksien velkaantuneisuudesta

Nykyiseen, vuonna 2007 säädettyyn luottotietolakiin perustuva negatiivisia luottotietoja eli maksuhäiriötietoja koskeva rekisteröinti palvelee edelleen kotitalouksien velkaongelman hillitsijänä ja riskinhallintavälineenä. Vuonna 2018 laadittiin selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä. Selvityksessä ehdotetaan perustettavaksi muita luottotietoja kuin maksuhäiriötietoja koskeva ns. positiivisten luottotietojen rekisteri vuonna 2019 toimintansa aloittaneen, Verohallinnon Tulorekisterin yhteyteen. Rekisteri muodostuisi siten yhtäältä kuluttajille myönnettyjä luottoja koskevista tiedoista ja toisaalta luotonhakijoiden tuloja koskevista tiedoista. Selvityksestä saadun lausuntopalautteen arvioinnin jälkeen on tarkoitus tehdä linjaukset asian jatkovalmistelusta.

Rekisteri voisi pienentää kotitalouksien ylivelkaantumisen riskiä, koska luotonantajalla olisi velvollisuus sanktion uhallla tarkistaa luotonhakijan tiedot rekisteristä ja toisaalta luovuttaa siihen luottopäätöksensä tiedot. Se myös tarjoaisi makrovälineeksi kattavan, luotettavan ja mahdollisimman ajantasaisen kokonaiskuvan kotitalouksien velkaantuneisuuden ja velanhoidon tasosta sekä niiden jakaumista varallisuuden ja tulojen mukaan.

Muut toimet kotitalouksien ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi

Ylivelkaisten kotitalouden tilanteeseen on puututtu lainsäädäntötoimien, viranomaisresurssien lisäyksien ja muiden keinojen avulla. Yksityishenkilöiden velkajärjestelylaki on ollut voimassa yli 25 vuotta. Tänä aikana yli 130 000 velkajärjestelyhakemusta on tehty käräjäoikeuksille. Talous- ja velkaneuvonnan maksuttomien palveluiden saatavuutta on vahvistettu organisoimalla neuvonta oikeusaputoimistojen tehtäväksi vuoden 2019 alusta lähtien. Viranomaisresurssien lisäyksellä kehitetään talousneuvontaa tavoitteena ennaltaehkäistä ylivelkatilanteita. Lainsäädännöllä on muun muassa tiukennettu pikaluottojen ehtoja ja muokattu ulosmittauslainsäädäntöä työn vastaanottamista kannustavaksi. Vapaaehtoisina velkojenjärjestelykeinoina ylivelkatilannetta helpottamaan voidaan hakea Takuusäätiön järjestelylainaa tai sosiaalista luototusta, jota osa kunnista tarjoaa kuntalaisilleen.

3.4 Investoinnit ja Suomen Investointistrategia

Kasvua tukeva yritysten toimintaympäristö

Investointien kasvua edistää yleinen talouden toimintaympäristöä kehittävä politiikka. Hyvä investointiympäristö on houkutteleva niin ulkomaalaisen kuin kotimaisenkin investoijan näkökulmasta. Olennaista on, että niin hyödyke-, työ- kuin rahoitusmarkkinatkin toimivat hyvin. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota erilaisten investointiesteiden purkamiseen. Julkisten investointien osalta tärkeitä ovat sellaiset infrastruktuuri-investoinnit, jotka vahvistavat talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Investointien kannalta olennaista on myös politiikan jatkuvuus ja ennakoitavuus.

Yritykset investoivat, jos hyödykemarkkinoiden kilpailu toimii, mikä samalla edistää tuotavuuden kasvua. Kilpailulainsäädäntö ja sen tehokas soveltaminen varmistavat yritysten välisiä tasapuolisia toimintaedellytyksiä. Investointeja ja yritysten sijoittumista Suomeen edesauttaa yritysten luottamus siihen, että toimialalla puututaan mahdollisiin kiellettyihin kilpailunrajoituksiin kuten kartelleihin tai määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön. Investointeja vauhdittaa myös mahdollistava säädosympäristö. EU-tasolla sisämarkkinoiden toimivuuden kehittäminen luo Suomessa toimiville yrityksille Euroopan laajuisen kotimarkkinan ja tukee näin osaltaan hyvää investointiympäristöä.

Investointien kasvua edistää myös, jos markkinoille pääsyyn ei liity lainsäädännöllisiä tai muita esteitä. Kuluneella hallituskaudella on tehty lukuisia kilpailua lisääviä ja markkinoita avaavia lainsäädäntömuutoksia eri toimialoilla. Tällaisia ovat esimerkiksi kauppojen aukioloaikojen vapauttaminen, liikennepalvelulaki (mm. taksisääntelyn väljentäminen), kilpailun tuleva lisääntyminen henkilöjunaliikenteessä, myönteiset muutokset maankäyttöä ja kaavoitusta koskevaan sääntelyyn, kilpailun mahdollistaminen maakaasumarkkinoilla, tietyt lievennykset alkoholilainsäädäntöön ja majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annettuun lakiin, nuohousmarkkinan avaaminen ja pk-yritysten aseman parantaminen hankintalainsäädännössä.

Yritysrahoituksen saatavuus

Rahoitusmarkkinat Suomessa toimivat erittäin hyvin, vaikka rahoituksen saatavuudessa on joitakin pullonkauloja kasvuyritysten ja kansainvälistymisen osalta. Vaikka pullonkaulat koskevat lähtökohtaisesti vain osaa yrityksistä, on tärkeää löytää niihin ratkaisuja. Eriyisesti venturevaiheen rahoituksessa on havaittu markkinapuute, jota Business Finland Venture Capital ja Suomen Teollisuussijoitus Oy pyrkivät paikkaamaan tekemällä sijoituksia alkaviin yrityksiin sijoitaviin pääomarahastoihin. Bisnesenkelirahoituksen edistämiseksi Business Finland Venture Capital ja EIR ovat perustaneet kanssasijoitusrahaston. Jatkossa olisi tärkeää pyrkiä poistamaan tunnistetut esteet yksityiseltä pääomalta kanavoitua

pääomasijoitusrahastoihin (säätiöt ja yleishyödylliset yhteisöt), jotta julkisen rahoituksen roolia voitaisiin hallitusti vähentää markkinoiden kehittyessä.

Finnvera myöntää lainoja ja takauksia erityisesti alkaville sekä kasvaville ja kansainvälistyville yrityksille, joissa tarvitaan riskinjakoa. Finnveran vienninrahoitusjärjestelmä tarjoaa takuita ja vientiluottoja suurten vientikauppojen rahoitukseen, jossa pankkien rooli on kaventunut rahoitusmarkkinakriisin ja pankkisääntelyn kiristymisen jälkeen. Finnvera on myös kehittänyt pk-yritysten vienninrahoitusinstrumentteja ja neuvontaa. EU:n takausohjelmien kautta kanavoidaan pk-yrityksille välittäjäpankkien kautta satojen miljoonien arvosta luottoja lähivuosina (pk-yritysalioiteohjelma, InnovFin-takausohjelma).

Työmarkkinoiden toimivuus

Myös työmarkkinoiden toimivuus ja osaavan työvoiman saatavuus ovat keskeisiä yritysten tehdessä investointipäätöksiä. Suomessa väestön koulutustaso on hyvä ja mahdollisuudet osallistua myös työuran aikana koulutukseen ovat melko hyvät. Talouden rakenteiden ja työmarkkinoiden jatkuvan muutoksen vuoksi näitä mahdollisuuksia pyritään edelleen kehittämään joustavammaksi ja paremmin uudenlaista osaamista edistäväksi. Työttömien mahdollisuuksia osallistua koulutukseen työttömyysturvan aikana on parannettu. Lisäksi hallituskauden aikana jo aiemmin tehdyt työmarkkinauudistukset, kuten ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhentäminen, lisäävät työnhaun aktiivisuutta. Haasteena on kuitenkin työvoimareservien pieneneminen ja työvoiman saatavuuden heikkeneminen tietyillä ammattialoilla kysynnän vahvistuessa.

T&K-investointien edistäminen

Myös T&K-investointien edistäminen on osa investointistrategiaa. T&K-investoinneista osa on julkisia investointeja, mutta oikeanlainen tutkimus- ja innovaatiopolitiikka edistää myös yksityisiä T&K-investointeja. EU:n yleistavoite T&K-intensiteetin kolmen prosentin tasosta voi olla vielä saavutettavissa vuoteen 2020 mennessä, mutta vuonna 2011 hyväksytty kansallisen EU2020-tavoitetaso (4 %) on haasteellinen. Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan pää tavoitteet ovat tutkimus- ja kehittämistoiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, julkisen tutkimuksen rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen, globaalisti menestyvien innovaatioiden luominen sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen. Investointien sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeiden kautta voidaan myös löytää uusia innovatiivisia ratkaisuja mm. biotalouden kehittämiseen, kiertotalouden edistämiseen, vähähii-lisen yhteiskunnan ratkaisuihin sekä ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen.

Pääministeri Sipilän hallituksen kärkihankkeista lähes 10 kytkeytyi tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaan. Keskeisin on kärkihanke korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistamisesta tutkimustulosten hyödyntämiseksi ja kaupallistamiseksi. Sen rinnalla pyrittiin luomaan kansainvälisesti kilpailukykyisiä osaamiskeskittyviä ja ekosysteemejä sekä tukemaan tutkimusinfrastruktuureja ja kehitysympäristöjä cleantechissä, biotaloudessa ja muilla, hallitusohjelmassa linjatuilla painoaloilla.

Kansainvälinen investointiympäristö

Suorat sijoitukset ulkomailta ovat tärkeä osa Suomen talouden kasvua ja elinkeinoelämän kehitystä. Ulkomaiset investoinnit tarjoavat linkin Suomessa olevien tutkimus- ja teknologialaajuuksien sekä Suomessa toimivien monikansallisten yritysten maan ulkopuolella tekemän tutkimus- ja tuotekehitystyön välille. Tämä edistää suomalaisten yritysten mahdollisuuksia integroitua globaaleihin arvoketjuihin ja innovaatioverkostoihin sekä Suomeen tulevaa ulkomaista osaamista ja pääomaa. Ulkomaiset suorat investoinnit tuovat uutta teknologiaa, lisäävät kilpailua sekä korkean tuottavuuden työpaikkoja.

Tekes ja Finpro yhdistyivät 1.1.2018 Business Finland -organisaatioksi (BF). Uudistus vastaa mm. OECD-arvioinnissa esitettyyn tarpeeseen edistää innovaatioympäristön kansainvälistämistä, kasvattaa yritysten kilpailukykyä ja vientiä maailmanluokan osaamisen ja innovaatioiden keinoin. Business Finlandin tehtäviin kuuluu ulkomaisten investointien edistäminen. BF:lla on myös vuosina 2018–2019 käytettävissään 60 milj. euroa kasvumoottoriekosysteemien pääomainoituskeinoon. Kasvumoottorit ovat yli miljardin euron liiketoimintaan tähtääviä yhteistyöverkostoja. Ne toteutetaan yritysvetoisella kumppanuusmallilla T&K-organisaatioiden ja julkisten toimijoiden kanssa.

Team Finland -toimijaverkoston ja palvelumallien kehittämistä jatketaan viennin edistämiseksi, pk-yritysten kansainvälistämiseksi ja ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi. Ulkoministeriön, Business Finlandin, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteistyönä on saatujen resurssien puitteissa vähitellen kasvatettu Suomen kansallista verkostoa maailmalla. Suomalaisen osaamisen näkyvyyttä lisätään mm. Team Finland Knowledge -verkostolla, jonka puitteissa maailmalle lähetetään korkeakoulu- ja tiedeasiantuntijoita.

Liikenteen infrastruktuuri-investoinnit

Investoinnit valtion liikenneinfrastruktuuriin ovat viime vuosina olleet melko matalalla tasolla, mutta kunnossapidon rahoitusta on sen sijaan kasvatettu merkittävästi. Vuonna 2018 on uudistettu liikennejärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä siten, että jatkossa laaditaan parlamentaarisesti 12 vuoden ajalle valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma sisältää linjaukset mm.

liikenneinfrastruktuurin kunnossapidosta ja kehittämisestä seuraavan 12 vuoden aikana. Toimenpiteiden lisäksi suunnitelma sisältää myös valtion rahoitusohjelman. Liikennejärjestelmän kehittäminen nykyistä pitkäjänteisemmin edellyttää, että valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kustannukset, vaikutukset ja rahoitus on selvitetty sekä otettu huomioon suunnittelussa ja päätöksenteossa. Ensimmäinen valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2020-2031 laaditaan seuraavalla hallituskaudella siten, että siitä voidaan päättää kevään 2020 aikana. Valtioneuvoston selonteko valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman valmistelusta annettiin eduskunnalle tammikuussa 2019. Joukkoliikenteen palvelujen kehittäminen mahdollistaa henkilöliikenteen määrän ja siitä aiheutuvien päästöjen vähentämisen, millä edistetään ilmastonmuutoksen torjuntaa.

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman lisäksi Suomessa on selvitetty mahdollisuuksia hyödyntää valtion budjetin ulkopuolisen rahoituksen käyttöä liikenneinfrastruktuurin kehittämishankkeissa. Taustalla ovat kehittämishankkeiden tunnistetut laajemmat taloudelliset vaikutukset yhteiskuntaan. Laajempien taloudellisten vaikutusten vuoksi hankkeita voi olla perusteltua toteuttaa aiempaa enemmän ja nopeammin. Esimerkiksi hankekohtaisia yhtiöitä voidaan käyttää mahdollistamaan aiempaa useampien hankkeiden toteutuminen ja tehostamaan ja nopeuttamaan hankkeiden toteuttamista.

4 Edistyminen Eurooppa 2020-strategian mukaisten kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa

Taulukossa 1 on listattu EU2020-strategian mukaiset tavoitteet, Suomen tilanne vuonna 2017 sekä strateginen tavoite vuodelle 2020. Kukin tavoite käydään erikseen luvun alaluvuissa läpi.

Taulukko 1. Eurooppa 2020-strategian mukaiset tavoitteet ja kansalliset tavoitteet

	EU:n yleistavoite	Suomi vuonna 2017	Suomi vuonna 2020
Työllisyystavoite (20 - 64 -vuotiaat)	75 %	74,2%	78 %
T & K -menot / BKT	3 %	2,76 %	tavoitetasona 4 %
Ilmasto:			
Kasvihuonekaasupäästöt			
(päästökaupan ulkopuolella)	-10 prosenttia vuoden 2005 tasosta	30,1 ¹⁾	28,5 milj. t CO2 ekvivalentteina
- uusiutuvan energian osuus	20 %	41%	38 %
- energiatehokkuus (energian loppukulutus)	-20 %	306 TWh	310 TWh
Koulutus:			
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet 30-34 -vuotiaat	40 %	44,6%	42 %
- Koulutuksen varhain keskeyttäneet	10 %	8,2%	8 %
Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävät	20 milj.vähemmän	894 000	770 000

¹⁾ Suomen tavoite vuodelle 2017 päästökaupan ulkopuoliselle sektorille on 30,2 milj. t CO2 ekvivalentteina. Vuonna 2017 sektorin päästöt olivat < 0,1 milj. t CO2 ekvivalenttia alaisemmat kuin tavoite. Lähde: Päätökset (2013/162/EU; 2013/634/EU; EU/2017/1471); Tilastokeskus 2018 (vuoden 2017 ennakkotiedot).

4.1 Työllisyystavoite

Suomen EU-tason työllisyysastetavoite on 78 % ikäryhmässä 20–64 -vuotiaat. Viime vuosina työllisyys on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2018 20-64 vuotiaiden työllisyysaste nousi 76,1 prosenttiin (miehet 77,7 % ja naiset 74,5 %), kun se vuonna 2017 oli 74,2%.

Työttömyys Suomessa on edelleen vähentynyt ja työllisyysaste on kasvanut. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2018 15-74 -vuotiaiden työttömyysaste oli keskimäärin 7,4 %, kun se vuonna 2017 oli 8,6 %. Vuonna 2018 15-64 -vuotiaiden työllisyysaste oli 71,7 %, kun se vuonna 2017 oli 69,6 %.

Työllisyystavoitteen saavuttamista on tukenut hyvänä säilynyt talouskasvu. Työllisyys kasvaa kaikilla päätoimialoilla. Työllisyys kasvaa rakentamisessa ja teollisuudessa. Erityisesti rakentamisessa työvoiman saatavuus voi jatkossa rajoittaa kasvua. Teollisuustuotannossa tuottavuuden paraneminen pitää työllisyyden kasvun maltillisena, mutta välituotekäytön kautta se merkitsee parempaa työllisyyttä myös palvelusektorilla. Palveluissa työllisyys kasvaa jonkin verran.

Työttömyyden rakenne on parantunut. Pitkäaikaistyöttömyys ja ns. vaikeasti työllistyvien osuus on laskenut selvästi, mutta työmarkkinoiden kohtaanto, työvoiman saatavuus, työmarkkinoiden toimivuus ovat sitä vastoin heikentyneet edelleen ja ovat alkaneet muodostua joillain aloilla jo talouskasvua hidastavaksi tekijäksi. Luvussa 3 on kuvattu toimenpiteitä, joihin hallitus ryhtyi työllisyyden parantamiseksi.

Luvussa 3.2. kuvatulla uudistuksilla mm. työttömyysturvan ehtoihin ja työkyvyn edistämiseen liittyen on tarkoitus parantaa työllisyysastetta ja kansallisen tavoitteen saavuttamista.

4.2 Tutkimus- ja kehitystavoite

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan päätavoitteet ovat tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K) laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, julkisen tutkimuksen rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen, globaalisti menestyvien innovaatioiden luominen sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen. Tätä kautta tuottavuus paranee, korkean lisäarvon työpaikat lisääntyvät sekä kansainvälinen kilpailukyky ja kansalaisten hyvinvointi vahvistuvat.

Tilastokeskuksen mukaan Suomen T&K-toiminnan bkt-osuus (nk. T&K-intensiteetti) oli 2,76 % vuonna 2017 ja vuonna 2018 arviolta 2,70 prosenttia. Valtion tutkimusrahoituksen intensiteetti vuonna 2018 oli arviolta 0,80 %, joten myös se laski hieman edellisestä vuodesta tutkimusmäärärahojen lisäyksistä huolimatta. EU:n yleistavoite T&K-intensiteetin

kolmen prosentin tasosta voi olla vielä saavutettavissa vuoteen 2020 mennessä, mutta vuonna 2011 hyväksyttyyn kansalliseen EU2020-tavoitetasoon (4 %) ei tulla yltämään.

Vuoden 2019 budjetissa päätettiin uusista 112 milj. euron pysyvistä panostuksista T&K-toimintaan. Suomen Akatemian valtuuksia korotettiin 25 milj. eurolla nuorien tutkijoiden tukemiseksi ja T&K-toiminnan laadun ja uudistumisen parantamiseksi. Samoin Business Finlandin valtuuksia korotettiin 69 milj. eurolla. Ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaan suunnattiin 5 milj. euroa. Lisäksi TKI-toiminnan lisärahoitusta kohdennettiin VTT:lle (7 milj. euroa) ja yliopistosairaaloille (6 milj. euroa).

Tutkimus ja innovaationeuvoston visio määrittelee yleistasolla tutkimus- ja innovaatiopolitiikan kehittämislinjat. Sen neljä pääteemaa ovat: osaamispohjan varmistaminen; uudistumista tukevat strategiset valinnat; osaamislustojen ja kasvukosysteemien kehittäminen; kansainvälisyys laadun ja vaikuttavuuden edellytyksenä. Suomen on määrä olla vuoteen 2030 mennessä maailman vetovoimaisin kokeilu- ja innovaatioympäristö. T&K-intensiteettitavoite on neljä prosenttia vuonna 2030. Hallituksen tutkimus- ja innovaatiopolitiikan kärkihankkeita sekä T&K-investointien edistämistä käsitellään tarkemmin luvussa 3.4.

Suomen Akatemian nk. lippulaivaohjelman tavoitteena on koota korkeatasoista osaamista globaalisti kilpailukykyisiksi tutkimuskeskeisiksi, jotka myös vahvistavat T&K:n yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Lippulaivaohjelmaan kuuluu kuusi osaamiskeskittymää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdessä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa laatima Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -visio määrittelee korkeakoulutuksen ja tutkimuksen tavoitetilan ja kehittämisedellytykset. Päämääränä on, että korkeakoulujärjestelmämme on jatkossakin kansainvälisesti laadukas ja vaikuttava.

Julkisten tietovarantojen sekä tutkimusaineistojen, -menetelmien ja -tulosten avointa saatavuutta ja hyödyntämistä edistetään. Hallitus jatkaa datalähtöisen tutkimuksen kehittämisohjelman (2017–2021) toteutusta ja osoittaa voimavaroja alan tutkimusinfrastruktuurin nostamiseksi kansainväliselle tasolle. Suomen kansallisia toimenpiteitä eurooppalaisen tutkimusalueen toteuttamiseksi on edistetty myös toteuttamalla kansallisen tutkimusinfrastruktuurien strategian ja tiekartan väliarviointi.

Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen lisäämiseksi perustettiin vuonna 2018 verkostomainen osaamiskeskus KEINO. Tavoitteena on parantaa julkisten hankintojen ja palvelujen vaikuttavuutta ja laatua erityisesti kestävästä kehityksestä ja kiertotaloudesta edistävällä tavalla sekä luoda markkinoita uusille tuotteille.

Terveystieteen tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategiaa ja tiekarttaa on toteutettu (v. 2016–2018) monen hallinnonalan sekä yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyönä

sekä eräänlaisena pilottina valtionhallinnon systeemiselle kehittämiselle. Terveysalan kasvun vauhdittamiseksi käynnistetään jatkossa uusia toimia erikseen määritellyillä painopistealueilla.

Suomen Genomikeskuksen on tarkoitus aloittaa toimintansa vuonna 2019. STM:n hallinnonalalla tavoitteena on, että vuonna 2020 genomikeskus, kansallinen syöpäkeskus, kansallinen neurokeskus ja biopankkeja yhdistävä osuuskunta ovat vakiinnuttaneet toimintansa ja rahoituksensa. Niiden avulla tuetaan terveysalan kasvua ja vahvistetaan kansallista T&K- ja innovaatiotoimintaa.

4.3 Ilmasto- ja energiatarve

EU:n vuoteen 2020 asti ulottuvan energia- ja ilmastopakettien tavoitteena on vähentää EU:n ja sen jäsenvaltioiden päästöjä yhteensä 20 % vuoteen 2020 mennessä verrattuna perusvuoden 1990 tasoon. Tavoite pannaan toimeen päästökauppadirektiivillä ja päästökaupan ulkopuolisia sektoreita koskevalla taakanjakopäätöksellä. Päästökauppajärjestelmä varmistaa, että päästökaupasektori täyttää EU:n sille asettamat kasvihuonekaasujen päästövähennystavoitteet eli 21 % vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 tasosta. Päästökaupan ulkopuolisten päästöjen vähentäminen on jäsenmaiden vastuulla. Suomen velvoite on vähentää näitä päästöjä 16 % vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 tasosta.

Suomen kasvihuonekaasupäästöjen trendi on ollut pääsääntöisesti laskeva vuodesta 2004 lähtien. Tilastokeskuksen ennakkotietojen (11.12.2018) mukaan vuoden 2017 kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat 55,5 miljoonaa hiilidioksiditonnia vastaava määrä (CO₂-ekv.) ollen 15,8 miljoonaa tonnia vähemmän kuin vertailuvuonna 1990. Päästöt laskivat vuodesta 2016 vuoteen 2017 lähes 5 prosenttia. Eniten päästöjen laskuun vaikuttivat tärkeimpien fossiilisten polttoaineiden kulutuksen väheneminen ja liikenteen biopolttolaitteiden osuuden kasvu. Päästökaupan ulkopuoliset päästöt (mm. polttoaineiden käyttö rakennusten lämmityksessä, liikenne pl. lentoliikenne ja kansainvälinen meriliikenne, maatalous, jätehuolto ja F-kaasujen käyttö) laskivat 2 prosenttia vuoteen 2016 verrattuna ollen EU:n asettaman päästökauppien mukaiset tai jopa hieman alittivat sen tason. Päästöt vähenivät kaikilla sektoreilla. Energiasektorin kokonaispäästöt laskivat 5 prosenttia, päästöjen laskuun vaikuttivat eniten kivihiilen, maakaasun ja turpeen kulutuksen väheneminen ja biopolttolaitteiden osuuden kasvu liikenteessä. Teollisuusprosessien ja tuotteiden käytön päästöt laskivat 3 prosenttia, maatalouden päästöt prosentin ja jätesektorin päästöt 5 prosenttia vuodesta 2016 vuoteen 2017. Jätesektorin päästöt vähenivät noin 5 %, teollisuusprosessien ja tuotteiden noin 3 % ja maataloudessakin noin 1 %. Energiasektorin päästökaupan ulkopuoliset päästöt laskivat noin 2 %. Päästökaupan ulkopuolisen energiasektorin päästöistä merkittävä osa tulee liikenteestä, jonka päästöt laskivat lähes 5 %.

EU on asettanut ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteiksi vähentää kasvihuonekaasupäästöjä vähintään 40 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Päästökauppasektorilla vähennystavoite on 43 % ja taakanjakosektorilla 30 % vuoden 2005 tasosta. Keväällä 2018 voimaantulleen taakanjakoasetuksen mukaan Suomen päästövähennysvelvoite on 39 % vuoteen 2030 mennessä vuoden 2005 tasoon verrattuna.

Suomelle EU:n vuodelle 2020 asettama uusiutuvan energian tavoite on 38 %. Vuonna 2017 uusiutuvan energian osuus loppukulutuksesta oli 41 %. EU:n uusiutuvan energian velvoite liikennesektorille on 10 % (nk. tuplalaskenta mukaan lukien), mutta Suomi on kansallisesti päättänyt korkeammasta 20 prosentin tavoitteesta vuodelle 2020. Tieliikenteen polttonesteiden myyjille annettu biopolttoaineiden jakeluvelvoite varmistaa tämän tavoitteen täyttymisen. Liikenteen uusiutuvan energian osuus v. 2017 oli 18,8 %.

Pääministeri Sipilän hallituksen hallitusohjelman tavoitteita olivat uusiutuvan energian osuuden lisääminen yli 50 prosenttiin loppukulutuksesta, omavaraisuuden kasvattaminen yli 55 prosenttiin, luopuminen hiilenkäytöstä energiantuotannossa, tuontiöljyn kotimaisen käytön puolittaminen sekä liikenteen uusiutuvien polttoaineiden osuuden nostaminen 40 prosenttiin; kaikki nämä vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi hallituskauden tavoite on, että Suomi saavuttaa vuoden 2020 ilmastotavoitteet jo vaalikauden aikana ja että verotuksella ohjataan kohti vähäpäästöisiä energialähteitä.

Kuten energiatehokkuusdirektiivi (EED) edellyttää, hallitus on asettanut tavoitteeksi taittaa energian loppukulutuksen kasvu energiatehokkuutta parantamalla niin, että v. 2020 (indikaatiivinen) kulutus on enintään 310 TWh (26,7 Mtoe). Energiatehokkuusdirektiivin toimeenpanemiseksi on laadittu energiatehokkuuslaki. Lisäksi on laadittu pitkän aikavälin strategia rakennusten energiatehokkuuden parantamiseksi ja valtion keskushallinnon rakennusten energiansäästösuunnitelma. Suomen energiatehokkuustoiminnan keskeisenä osana ovat valtion ja toimialojen (teollisuus, palvelualat, kunnat jne.) väliset energiatehokkuussopimukset. Edellinen sopimuskausi oli 2008–2016 ja loppuvuodesta 2016 solmittiin uudet sopimukset kaudelle 2017–2025.

Tammikuussa 2017 valtioneuvosto antoi selonteon eduskunnalle kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030⁶. Siinä linjataan toimia, joilla Suomi saavuttaa hallitusohjelmassa ja EU:ssa sovitut tavoitteet vuoteen 2030 mennessä ja etenee johdonmukaisesti kohti kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä 80–95 prosentilla vuoteen 2050 mennessä. Linjatuista toimista useita on viime vuosina jo pantu toimeen tai toimeenpano on loppusuoralla. Keskeisimpiä toimeenpantuja toimia ovat, että Suomi luopuu pienin poikkeuksin

6 Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Energia, 4/2017

kivihiilen energiakäytöstä ja että liikenteen biopolttoaineiden osuus nostetaan 30 prosenttiin sekä otetaan käyttöön 10 prosentin bionesteen sekoitevelvoite työkoneissa ja lämmityksessä käytettävään kevyeen polttoöljyyn. Vuoden 2018 syksyllä työ- ja elinkeinoministeriön Älyverkkotyöryhmä antoi loppuraporttinsa, jonka ehdotusten puitteissa on ryhdytty valmistelemaan sähkön kysynnän ja tarjonnan joustavuutta sekä järjestelmätason energiatehokkuuden lisäämistä. Lisäksi kasvavaa huomiota kiinnitetään kuluttajien ja pienten yritysten aktivoimiseen energiatehokkuustoimin. Vuoden 2018 lopulla on järjestetty teknologianeutraali tarjouskilpailu, joiden pohjalta tullaan myöntämään tukea kustannustehokkaalle uusiutuvaan energiaan perustuvalla uudelle sähköntuotannolle.

Päästökaupan ulkopuolisella sektorilla eli taakanjakosektorilla toteutetaan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa määriteltävät päästövähennystoimet vuoden 2030 päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi. Suunnitelma valmisteltiin rinnan energia- ja ilmastostrategian kanssa ja annettiin valtioneuvoston selontekona eduskunnalle syyskuussa 2017. Suunnitelmassa vahvistettiin energia- ja ilmastostrategian toimia ja tavoitteita seuraavilla linjauksilla:

- Täyssähköautojen hankintatuki ja vanhojen autojen konversiotuki (etanoli- tai kaasuautoiksi)
- Sähköisen liikenteen ja biokaasun infrastruktuurituki
- Joukkoliikenteen ja liikenteen palveluistumisen edistäminen
- Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma
- Eloperäisten maiden monivuotinen viljely ja metsitystoimet
- Biokaasutuotannon edistäminen
- Valtiohallinto luopuu tilojensa öljylämmityksestä vuoteen 2025 mennessä ja kannustaa muita julkisia toimijoita samaan
- Jätteenpolton siirtäminen päästökaupan piiriin selvitetään
- F-kaasuja sisältäviä laitteita vältetään julkisissa hankinnoissa ja vaihtoehtoisten teknologioiden käyttöönottoa tehostetaan
- Työkoneissa edistetään biokaasun käyttöä sekä energiatehokkaiden ja vähäpäästöisten työkoneiden osuuden lisääntymistä julkisten hankintojen kautta
- Lämmityspolttoaineiden verotusta korotetaan
- Kuluttajia kannustetaan puolittamaan hiilijalanjälkensä vuoteen 2030 mennessä
- Kuntien ja alueiden tavoitteellista ilmastotyötä vahvistetaan vuosittaisella 1 milj. euron tuella ja kansallisen ja alueellisen tason vuoro-vaikutusta ilmastopolitiikassa vahvistetaan

Lisäksi keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman linjauksen mukaan Suomi tavoittelee hiilineutraalisuutta v. 2045 mennessä, jolloin päästöjen ja hiilinielujen tulisi olla tasapainossa.

Valtioneuvosto asetti Suomen ilmastopaneelin ilmastolain mukaisesti alkuvuodesta 2016 nelivuotiskaudelle, joka päättyy vuoden 2019 lopussa. Paneeli on tieteellinen ja riippumaton asiantuntijaelin ilmastopolitiikan suunnittelun ja sitä koskevan päätöksenteon tueksi.

4.4 Koulutustavoite

Korkeakoulutus

Suomen korkeakoulutuksen suorittaneiden tavoiteosuus ikäryhmässä 30–34 vuotta on 42 %. Vuonna 2018 osuus oli 44,0 %. Syksyllä 2017 julkistetussa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa vuodelle 2030 tavoitteeksi asetettiin, että 25–34-vuotiaista vähintään 50 % on suorittanut korkeakoulututkinnon. Korkeakoulujen valintamenettelyjä uudistetaan tukemaan siirtymää toisen asteen koulutuksesta. Lisäksi toisen asteen ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä tiivistetään, jotta nuoret siirtyvät aiempaa nopeammin korkeasteen opintoihin. Joustavia opintopolkuja, aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja digitaalisia oppimisympäristöjä lisätään, jotta opintojen suorittaminen loppuun helpottuu sekä työnteon ja opiskelun yhteensovittaminen on aiempaa paremmin mahdollista. Opetus- ja kulttuuriministeriö sopi korkeakoulujen kanssa näistä erilaisista työelämään siirtymistä nopeuttavista tavoitteista sopimuskautta 2017–2020 koskevissa neuvotteluissa v. 2016. Tavoitetta tuetaan suuntaamalla siihen korkeakoulujen strategiarahoitusta. Lisäksi hallitus päätti suunnata vuosina 2017–2019 lisärahoitusta koulutuksen kehittämiseen. Tällä rahoituksella lisätään korkeakoulujen yhteistyötä digitalisaation, opetuksen kehittämisen ja opiskelijälähtöisyyden näkökulmista sekä kehitetään jatkuvaa oppimista.

Koulutuksen varhain keskeyttäneet

Koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuus 18–24-vuotiaista oli vuonna 2017 8,2 %. Pääministeri Sipilän hallitusohjelman tavoitteena oli Suomi modernin ja innostavan oppimisen kärkimaana. Peruskoulun pitkän aikavälin kehittämiseen tähtäävä Uusi peruskoulu -ohjelma tukee opetuksen digitalisaatiota, uusien opetussuunnitelmien käyttöönottoa ja opettajien osaamisen kehittämistä. Tavoitteena on parantaa oppimistuloksia, vastata tulevaisuuden osaamistarpeisiin, uudistaa pedagogiikkaa kokeillen ja tehdä oppimisesta innostavaa läpi elämän. Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman strategiset linjaukset määrittävät suunnan suomalaiselle opettajankoulutukselle ja uranaikaiselle osaamisen kehittämiseksi. Kehittämisohjelman linjauksia toteutetaan 20 opettajankoulutuksen muutosohjelmassa. Opettajankoulutuksen rakenteita, tavoitteita ja toimintatapoja uudistetaan.

Digitaalisten materiaalien ja uusien oppimisympäristöjen käyttöönottoa vauhditetaan digipedagogisella täydennyskoulutuksella sekä kokeilu- ja innovaatiohankkeilla.

Hallituksen 28.4.2017 laatiman puoliväliriihen toimintasuunnitelman mukaan on käynnistetty lukiokoulutuksen uudistus, jonka tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa yleissivistävänä, korkeakouluihin jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona, vahvistaa koulutuksen laatua ja oppimistuloksia sekä sujuvoittaa siirtymistä toisen asteen opinnoista korkea-asteelle. Tavoitteena on edistää nykyistä laajempien opintojaksojen ja oppiainerajat ylittävien opintojen järjestämistä ja opiskelijoiden laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Oppimäärien ja niihin kuuluvien opintojen mitoituksen perusteena käytetään jatkossa opintopisteitä. Opiskelijalla on oikeus saada säännöllisesti tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta. Uudessa lukiolaissa säädetään oppimisen tuesta niille opiskelijoille, joilla on oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan. Myös henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimisesta säädetään laissa.

Uudistuksella vahvistetaan lukiokoulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoitteita erityisesti lukiodien ja korkeakoulujen välillä siten, että osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Opetus on lisäksi järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan. Ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevista rajoituksista luovutaan ja koulutuksen järjestäjälle on säädetty velvollisuus järjestää kokeet myös uusijoille ja tutkinnon täydentäjille. Lukiolaki tulee voimaan 1.8.2019. Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet uudistetaan vuosien 2019–2020 aikana ja niiden mukaan laaditut opetussuunnitelmat otetaan käyttöön syksyllä 2021.

Suomalainen ylioppilastutkinto suoritetaan kaikkien kokeiden osalta digitaalisesti kevästä 2019 lukien. Digitaaliseen tutkintoon on siirrytty asteittain vuodesta 2016 lähtien. Ylioppilastutkinto uudistuu myös rakenteellisesti. Uudistuksen tavoitteena on tukea lukiouudistuksessa asetettujen tavoitteiden toteutumista. Uudistus vahvistaa yleissivistystä, joustavoittaa kokelaan asemaa ja edistää tutkinnon kansainvälisyyttä. Tutkinto mittaa jatkossa entistä laajemmin kokelaiden kypsyys- ja taitoja.

Tutkinnon rakenne muuttuu siten, että kokelaan on suoritettava vähintään viisi koetta, aikaisemmin neljän kokeen sijasta. Tutkinnosta muodostetaan näin tasapainoisempi kokonaisuus, jolla mitataan nykyistä paremmin lukion opintojen omaksumista. Ylioppilaskokeisiin laaditaan jatkossa myös oppiainerajat ylittäviä tehtäviä. Kokelaiden asema paranee, kun aikaisemmin tutkinnossa olleita teknisiä kokeiden määrittelyjä muutetaan. Lisäksi osaamisen tunnistamista ja tunnustamista vahvistetaan.

Ylioppilastutkintolain on tarkoitus tulla voimaan yhdessä lukiolain kanssa 1.8.2019. Uuden lain mukaiset muutokset koskevat kokelaita, jotka aloittavat tutkinnon suorittamisen kevään 2022 tutkintokerralla tai sen jälkeen. Käytännössä tämä tarkoittaa opiskelunsa syksyllä 2020 aloittavia lukiolaisia. Tutkinnon suorittamisen jo aloittaneet tai viimeistään syksyllä 2021 aloittavat kokelaat suorittavat tutkinnon nyt voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti.

4.5 Köyhyydentorjuntatavoite

Eurooppa-neuvostossa vuonna 2010 sovitun mukaisesti köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää arvioidaan kolmen indikaattorin eli suhteellisen köyhyysriskin, aineellisen puutteen ja kotitalouden vajaatyöllisyyden perusteella. Kun otetaan huomioon kaikki Eurooppa-neuvostossa päätetyt indikaattorit, vuonna 2017 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketi Suomessa kaikkiaan noin 894 000 henkilöä (edellisvuonna 849 000 henkilöä). Suomessa merkittävin osa köyhyys- tai syrjäytymisriskistä selittyy suhteellisella köyhyysriskillä, sillä pienituloisissa talouksissa oli noin 652 000 henkilöä (edellisenä vuonna 621 000) eli noin 70 prosenttia kaikista köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevista henkilöistä. Vajaatyöllisissä talouksissa oli noin 410 000 henkilöä (edellisenä vuonna noin 412 000) ja aineellista puutetta kokevissa talouksissa noin 154 000 henkilöä (edellisvuonna noin 113 000). Köyhyystavoitteen seuranta-aikana vuodesta 2008 lähtien pienituloisten ja aineellista puutetta kokevien määrä on laskenut, mutta vajaatyöllisissä kotitalouksissa olevien määrä on kasvanut. EU:n ulkopuolisista maista muuttaneilla köyhyys- ja syrjäytymisriski on lähes kaksi kertaa yleisempää kuin EU:ssa syntyneillä.

Naisten ja miesten välillä on eroja köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olemisessa. Pienituloisissa kotitalouksissa asuvista naisia oli 459 000 ja miehiä 431 000. Vajaatyöllisissä kotitalouksissa asuu hieman enemmän miehiä kuin naisia, kun taas aineellista puutetta kokevissa talouksissa asuu yhtä paljon naisia ja miehiä. Suomessa pienituloisiin lukeutuu myös opiskelijoita, joiden pienituloisuus on tavallisesti tilapäistä.

Kaikki köyhyys- tai syrjäytymisriskin alaindikaattorit ovat kotitalouspohjaisia eli esimerkiksi eri sukupuolta olevan pariskunnan kotitaloudessa sekä mies että nainen määrittyvät yhtä aikaa pienituloisiksi, vajaatyöllisiksi tai aineellista puutetta kokeviksi, mikäli jokin näistä koskettaa kotitaloutta. Näin ollen naisten ja miesten väliset erot riskin kokemisessa ovat pääasiassa yksinasuvien ja yhden huoltajan talouksien välisiä eroja. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävistä lähes puolet on yksinasuvia sekä naisissa että miehissä. Riskissä elävistä miehistä noin 12 prosenttia ja naisista 14 prosenttia on yhden huoltajan talouksissa asuvia henkilöitä (aikuisia ja lapsia).

Alle 25-vuotiaiden kesken naisten ja miesten kokemassa riskissä ei ole juurikaan eroa, mutta työikäisessä väestössä etenkin 25–34-vuotiaat ja 50–64-vuotiaat riskissä elävät ovat useammin miehiä kuin naisia. Eläkeiän ylittäneiden keskuudessa olevien köyhyys- tai syrjäytymisriski on puolestaan painottunut naisiin, erityisesti 75 vuotta täyttäneiden keskuudessa. Noin 30 prosenttia riskissä elävistä miehistä on yksinasuvia 25–64-vuotiaita, kun riskissä elävistä naisista yksinasuvien 25–64-vuotiaiden osuus oli 17 prosenttia ja 65 vuotta täyttäneiden osuus 22 prosenttia. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävistä miehistä noin 53 prosenttia kuuluu vajaatyöllisiin kotitalouksiin, kun naisilla osuus on pienempi, noin 40 prosenttia.

Vuonna 2017 Suomessa oli noin 398 400 pitkittyneesti pienituloista eli 7,4 % koko väestöstä. Määrä on vuodesta 2013 lähtien ollut laskussa. Pitkittynyt pienituloisuus on kokonaisuudessaan yleisempää naisilla kuin miehillä, mutta ero on pienentynyt viime vuosina. Naisten keskuudessa pitkittynyt pienituloisuus on selvästi miehiä yleisempää eläkeikäisissä, mutta työikäisessä väestössä miehillä jonkin verran yleisempää.

Vuoden 2017 alussa perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen siirtyivät kunnilta Kansaneläkelaitoksen (Kela) hoidettaviksi. Vuoden 2017 lopullisen tilastotiedon perusteella toimeentulotuen saajien lukumäärä nousi odotetusti siirron yhteydessä. Myös maksetun toimeentulotuen määrä kasvoi. Siirron arveltiin vähentävän ns. alikäyttöä n. 90 miljoonalla eurolla ja tästä toteutui 86,8 miljoonaa euroa. Saajakotitalouksien määrä kasvoi 44 000 kotitaloudella. Väestöstä 8,5 prosenttia ja kaikista kotitalouksista 9,9 prosenttia sai toimeentulotukea vuonna 2017. Toimeentulotukea myönnettiin kaikkiaan 305 168 kotitaloudelle ja 467 139 henkilölle. Määrällisesti yleisin toimeentulotukea saanut kotitaloustyyppi olivat yksinasuvat miehet (133 515 kotitaloutta) eli 16 % kaikista yksinasuvien miesten kotitalouksista. Yksinasuvien naisten osalta tämä osuus on 11 %. Suhteellisesti eniten toimeentulotukea saivat yksinhuoltajanaiset (31,0 prosenttia yksinhuoltajanaisista). Perustoimeentulotuen parantuneen tilastoinnin ansiosta saadaan nyt parempi käsitys myös niistä tekijöistä, joiden vuoksi toimeentulotukeen joudutaan turvautumaan. Tämä auttaa jatkossa aiempaa paremmin sosiaaliturvan ja kuntouttavien toimien kehittämisessä.

Muutokset sosiaaliturvaetuuksissa

Julkisen talouden sopeuttamiseksi kansaneläkeindeksi jäädytettiin vuosille 2017–2018 ja lisäksi indeksiä alennettiin vuonna 2017 0,85 prosentilla vuoden 2016 tasosta. Indeksini jäädyttäminen ja sen alentaminen vuonna 2017 on pysyvää lainsäädäntöä ja vaikuttaa kansan- ja takuueläkkeisiin sekä muihin kansaneläkeindeksiin sidottuihin etuuksiin pysyvästi. Näitä kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia ovat muun muassa vammaisetuudet, työttömyysturvan peruspäiväraha, työmarkkinatuki ja lapsikorotus. Kansaneläkeindeksi on jäädytetty myös vuonna 2019 aiemmalle tasolle. Toimeentulotuen perusosaa on korotettu niin, että indeksijäädytys ei ole vaikuttanut viimesijaiseen toimeentulon turvaan, ja tämä

korotus tehtiin myös vuodelle 2019, niin, että korotuksen määrä vastaa indeksikorotuksen tasoa. Myös muihin kansaneläkeindeksiin sidottuihin etuuksiin on tehty muutoksia ja tasokorotuksia. Muun muassa takuueläkkeeseen sekä sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahoihin on tehty tasokorotukset viimeksi vuoden 2019 alusta lukien.

Vuoden 2019 alusta nuoren kuntoutusrahan ja Kelan ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä korotettiin takuueläkkeen tasolle. Muutoksella edistetään osatyökykyisten työllistymistä ja turvataan kuntoutuksen toteutuminen.

Erityisen vaikeaan työmarkkina-asemaan joutuneille ikääntyneille pitkäaikaistyöttömille on maksettu eläketukea 1.6.2017 alkaen. Eläketuki laajenee 1.10.2019 koskemaan henkilöitä, jotka ovat syntyneet ennen 1.9.1958. Eläketukea voivat hakea 60 vuotta täyttäneet, viisi vuotta lähes yhtäjaksoisesti työttömänä olleet henkilöt. Eläketuki on määrältään täyden takuueläkkeen suuruinen eli 784,52 euroa kuukaudessa vuoden 2019 tasossa. Kun otetaan huomioon muutosten vaikutus asumistukeen ja verotukseen, keskimääräisen eläketuen saajan nettotulot lisääntyvät noin 200 eurolla kuukaudessa. Eläketukea maksetaan korkeintaan kansaneläkelain mukaiseen vanhuuseläkeikään eli 65 vuoden ikään saakka. Eläketukea on aiemmin saanut noin 3 500 henkilöä. Uusia eläketuen saajia on Kelan arvion mukaan noin 2 800.

Yleisen asumistuen menojen kasvun hillitsemiseksi asumistuessa hyväksyttyjä enimmäisasumismenoja ei ole korotettu vuosina 2015–2018. Enimmäisasumismenot sidottiin vuokraindeksiin sijasta elinkustannusindeksiin vuoden 2019 alusta. Opiskelijat siirtyivät yleisen asumistuen piiriin 1.8.2017 alkaen. Uudistuksen jälkeen opiskelijat ovat asumistuen suhteen yhdenvertaisessa asemassa muiden pienituloisten kanssa ja tuki kohdentuu entistä tarkemmin niille opiskelijoille, joilla on suuret asumismenot suhteessa tuloihin.

Perustulokokeilu

Perustulokokeilu alkoi 1.1.2017. Kokeilussa 2 000 iältään 25–58-vuotiaasta työtöntä saa perustuloa 560 euroa kuussa ilman ehtoja tai tarveharkintaa. Kokeilu kesti 2 vuotta. Perustulokokeilun avulla pyritään selvittämään, miten sosiaaliturvaa voitaisiin muuttaa työhön kannustavaksi ja vastaamaan paremmin työelämän muutoksiin. Samalla pyritään selvittämään mahdollisuuksia yksinkertaistaa etuusjärjestelmää. Perustulokokeilun arviointitutkimuksen ensimmäiset, alustavat tulokset julkaistiin 8.2.2019. Kokeilu ei lisännyt ensimmäisen kokeiluvuoden aikana osallistujien työllisyyttä. Rekisteriaineiston perusteella perustulon saajat eivät ensimmäisen kokeiluvuoden aikana työllistyneet avoimille työmarkkinoille sen paremmin tai huonommin kuin verrokitkaan. Rekisteritiedot valmistuvat vuoden viiveellä, joten jälkimmäistä kokeiluvuotta koskevat tulokset julkaistaan alkuvuonna 2020.

Kyselytutkimuksen perusteella perustulota saaneet kokivat hyvinvointinsa kokeilun päättyessä paremmaksi kuin vertailuryhmään kuuluneet. Perustulota saaneilla oli vähemmän stressioireita sekä keskittymis- ja terveysongelmia kuin vertailuryhmässä. He myös luottivat vahvemmin tulevaisuuteensa ja yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Ensimmäiset tulokset ovat osin alustavia, eikä lopullisia johtopäätöksiä perustulokokeilun vaikutuksista voida vielä tehdä. Tulokset julkaistaan vaiheittain vuosien 2019 ja 2020 aikana.

Käynnissä olevat muut kokeilut ja hankkeet

Osallistavan sosiaaliturvan kokeilu on ollut käynnissä syyskuusta 2017 lukien ja se jatkuu vuoden 2019 loppuun. Tavoitteena on edistää työikäisten työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien ihmisten osallisuutta, hyvinvointia, työelämävalmiuksia ja työelämään suuntautumista sekä ehkäistä syrjäytymistä. Hankkeessa saatavaa tietoa tullaan jatkossa hyödyntämään sosiaaliturvaa ja siihen liittyviä palveluita kehitettäessä.

Käynnissä on valtakunnallinen toimintalinja 5:n mukainen ESR-hanke; PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa. Hankkeessa on jäsennetty aikuissosiaalityötä ja yhtenä keskeisenä tehtävänä on ollut perustoimeentulotuen Kela-siirron aiheuttaman muutoksen tukeminen. Kuntien ja Kelan toimijoiden välisen yhteistyön mallintamista on tarvittu turvaamaan toimeentulotukea saavien asiakkaiden ohjautuminen sosiaalityön palveluihin. Hankkeen työssä on kehitetty taloussosiaalityön työorientaatiota, jota tarvitaan köyhyyden aiheuttamien haittojen lieventämiseksi, asiakkaiden taloudellisen toimintakyvyn parantamiseksi sekä ylisukupolvisen huono-osaisuuden kierteen katkaisemiseksi. Lisäksi vuoden 2018 lopulla nimettiin selvityshenkilöt pohtimaan sosiaalityön tulevaisuutta laajemminkin ja heidän suositukset sosiaalityön vahvistamisesta valmistuvat keväen 2019 aikana.

Nuorten osallistumistulon mallintaminen käynnistyi professori Heikki Hiilamon v. 2017 tekemien ehdotusten pohjalta. Työryhmän työn aikana on todettu, että tässä vaiheessa ei ole tarkoituksenmukaista luoda nuorille uutta etuusmuotoa muilta osin kuin kuntoutusrahaa on muutettu. Sen sijaan olemassa olevaa palvelu- ja etuusjärjestelmää pyritään hyödyntämään ja kehittämään niin, että saavutetaan nuorten osallisuutta lisääviä vaikutuksia. Työryhmän kannanotot on tehty voimassaolevan lainsäädännön ja etuusjärjestelmän pohjalta ja ne on valmisteltu tarkoituksena tarjota vaihtoehtoja seuraavalle hallitukselle. Työryhmässä esillä olleet vaihtoehdot liittyvät nuorten kannustamiseen koulutukseen, toimenpiteisiin, joilla työelämän, koulutuksen ja palvelujen ulkopuolella olevien nuorten tilannetta parannettaisiin ja miten toimeentulotuen hakuprosessia ja viranomaisyhteistyötä voitaisiin kehittää niin, että ne tukisivat edellä mainittuja tavoitteita. Työryhmä on todennut, että sosiaaliturvan mahdollinen kokonaisuudistus voi edetessään muuttaa työn perustana olevaa järjestelmää merkittävästi.

5 EU-rahastot

Kumppanuussopimus on kaikki Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI) toimenpiteet, tulokset ja yhteensovituksen kokoava puiteasiakirja. ERI-rahastoja ovat Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan maaseuturahasto, Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR) ja Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Vuonna 2014 hyväksytyssä kumppanuussopimuksessa huomioitiin neuvoston vuoden 2014 ohjausjakson yhteydessä antamat maakohtaiset suositukset seuraavien haasteiden osalta: tutkimus- ja innovaatioperustan laajentaminen, harvaan asuttujen alueiden yritysten heikompi kilpailukyky ja palveluiden väheneminen, työttömyys (erityisesti nuoret, ikääntyvät ja pitkäaikaistyöttömät), muuttuvat osaamistarpeet ja joustavat siirtymät koulutus- ja työurilla, työelämästä syrjäytyminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen ja eriarvoistumisen kasvu.

ERI-rahastojen avulla tuetaan kansallisia Eurooppa 2020 -strategian tavoitteita. Työllisyysastetavoitetta edistetään parantamalla työvoiman osaamista ja työllistyvyyttä työelämän tarpeista lähtien. Vuoden 2018 maakohtaisissa suosituksissa kannustetaan parantamaan työn vastaanottamisen kannustimia ja varmistamaan riittävää ja hyvin integroitua palvelua työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville. ESR-hankkeissa kehitetään julkisia työvoimapalveluja ja tarjotaan työttömille koulutusta, valmennusta ja tukityötä sekä lisätään osallisuutta. ESR-rahoituksella edistetään työttömien ja osatyökykyisten pääsyä työmarkkinoille erilaisten tukitoimenpiteiden ja palvelumallien kehittämisen avulla. Tiiviisti asiakasrajapinnassa toimiva kolmas sektori ja erilaiset matalan kynnyksen palvelut ovat osoittautuneet erittäin toimiviksi. Nuorten matalan kynnyksen palvelupisteitä Ohjaamoja on jo niistä saatujen hyvien kokemusten johdosta vakiinnutettu kansallisella rahoituksella.

EAKR- ja ESR-ohjelman vaikuttavuusarvioinnin perusteella voidaan todeta, että työllisyys-hankkeissa oleellista on varmistaa kehittämisspolun katkeamattomuus, siirtymien sujuvuus ja eri vaiheiden laadukas toteutus. Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvässä toiminnassa onnistumisen edellytyksiksi on arvioitu aito sosiaalinen osallisuus suunnittelusta lähtien, useiden toimenpiteiden ja tavanomaista tuetumpien keinojen käyttäminen, palvelukokonaisuudet (sosiaaliseen osallisuuteen, työ- ja toimintakykyyn sekä työllistymis- ja

kouluttautumismahdollisuuksiin liittyvät palvelut samasta kanavasta), tarvittaessa pitkät asiakkuudet ja muihin toimintalinjoihin verrattuna suurempi rahallinen panostus henkilöä kohden. Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida noin 50 % ESR-rahoituksesta kohdistetun suoraan maakohtaiseen suositukseen liittyviin hankkeisiin.

EAKR-osarahoituksessa tuetaan yritysten kasvua ja kilpailukykyä ja edelleen työllisyyttä. Näihin toimiin on käytetty vuosina 2014-2018 noin 451 miljoonaa euroa. Pääosa yritysten kehittämisrahoituksesta ja yritysten toimintaympäristön kehittämisrahoituksesta kohdistuu Itä- ja Pohjois-Suomeen.

Euroopan maaseuturahasto ja Euroopan meri- ja kalatalousrahasto kannustavat yrityksiä kehittymään ja kasvamaan sekä parantamaan liiketoimintaosaamista ja yhteistyötaitoja. Maaseudun kehittämisrahoituksella vaikutetaan yritysraenteen uudistumiseen ja uusien työpaikkojen syntymiseen tukemalla uuden yritystoiminnan aloittamista ja uudistavia investointeja. Samalla vähennetään tulonsiirtojen tarvetta ja torjutaan vähävaraisuutta. Maaseudun kehittämisrahoituksella on tehtyjen selvitysten mukaan saatu aikaan toivottuja positiivisia politiikkavaikutuksia yritysten kehitykseen.

Keskeinen haaste maaseudulla on osaavan työvoiman huono saatavuus, joka haittaa menestyvien yritysten kasvua. Leader-ryhmien rahoituksella mahdollistetaan erityisesti maaseudun asukkaiden osallisuuden ja osaamisen kasvu ja maaseudun palvelurakennetta uudistavien ratkaisujen löytäminen sekä paikallislähtöisen yrittäjyysaktiivisuuden lisääntyminen.

EMKR:n tukien avulla ylläpidetään kalatalouselinkeinoja sekä kehitetään uusia tuotteita sekä tapoja tavoittaa uusia markkinoita. Toimet luovat uusia mahdollisuuksia sekä vähentävät tulonsiirtojen tarvetta. Myös EMKR tukee paikallislähtöistä kehittämistä kalatalouden paikallisten toimintaryhmien kautta. Työllisyyden tukeminen erityisesti harvaan asutuilla, korkean työttömyyden alueilla, on koulutus- ja verkostoitumishankkeiden kautta luonut työllistymisen mahdollisuuksia kalatalousalasta kiinnostuneille.

EAKR-osarahoituksella tuetaan alueiden innovaatio- ja osaamisrakenteiden kehittämistä ja yritysten innovaatiotoimintaa. Vuosina 2014-2018 rahoitusta on käytetty noin 573 miljoonaa euroa. ESR:n tuella kehitetään lisäksi laajasti osaamista ja koulutukseen liittyviä ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä esim. työnantajien, opettajien ja ohjaajien osaajaverkostoja sekä uudenlaisia opetus- ja opiskelumenetelmiä.

Sosiaaliseen osallisuuteen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen on varattu kaikkiaan 20 % ESR-rahoituksesta. Sitä on käytetty 2018 loppuun mennessä noin 132 miljoonaa euroa.

Ilmastoon liittyviä Eurooppa 2020 -tavoitteita tuetaan Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmassa rahoittamalla vähähiilisyttä edistäviä EAKR-hankkeita, jotka ovat

keskittyneet pk-yritysten energiatehokkuuden edistämiseen ja uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittämiseen. Lisäksi kaikki rahoitettavat EAKR- ja ESR-hankkeet arvioivat toimintaansa kestäväen kehityksen näkökulmasta. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta tuetaan bio- ja kiertotaloutta edistäviä hankkeita, jotka liittyvät vahvasti ilmasto- ja ympäristötavoitteisiin. Lisäksi maaseutuohjelman välineillä edistetään Itämeren ja muiden vesistöjen tilaa ja haetaan ratkaisuja kestäväen ruuantuotantoon. EMKR:n kautta tuetaan myös erilaisia kestäväen kehitystä edistäviä toimia, mm. vesiekosysteemien hoitoon ja tilan parantamiseen liittyviä toimia.

6 Institutionaaliset asiat ja sidosryhmien, erityisesti työmarkkinaosapuolten ja muiden hallinnontasojen, osallistuminen valmisteluun

6.1 Kansallisen uudistusohjelman valmistelu ja sidosryhmien osallistuminen

Suomen perustuslaissa säädetään EU:ssa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta. Säädösten mukaan hallitus vastaa EU-asioiden kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä.

EU-asiat valmistellaan toimivaltaisissa ministeriöissä, tarvittaessa yhteistyössä ministeriöiden kesken, ja koordinoidaan EU-asioiden yhteensovittamisjärjestelmässä eli EU-asioiden komitean alaisissa jaostoissa ja tarvittaessa EU-ministerivaliokunnassa.

Perustuslain mukaan eduskunnalla on laajat oikeudet saada tietoja EU-asioista. Säädösten tarkoituksena on varmistaa eduskunnan mahdollisuus vaikuttaa EU:ssa tehtävien päätösten sisältöön. Eduskunta osallistuu kansalliseen kannanmuodostukseen koko EU:ssa tapahtuvan valmistelu- ja neuvotteluprosessin ajan. Eduskunnan näkemykset ovat lähtökohta hallituksen toiminnalle EU:ssa.

Kansallinen uudistusohjelma esitellään eduskunnalle. Kansallinen uudistusohjelma on esitelty EU-ministerivaliokunnassa 29.3.2019 ja valtioneuvoston yleisistunnossa 4.4.2019, jonka jälkeen eduskuntaa on tiedotettu Kansallisen uudistusohjelman valmistumisesta E-kirjeellä.

6.2 Sidosryhmien osallistuminen keskeisten uudistushankkeiden valmisteluun

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja maakuntauudistuksen käsittely keskeytyi eduskunnassa maaliskuun alussa hallituksen erottua. Uudistuksen sen valmistelun yhteydessä sidosryhmätyötä tehtiin usealla eri tasolla. Valtakunnallisessa valmistelussa eri sidosryhmiä oli mukana työryhmissä ja heitä kuultiin myös lausuntojen yhteydessä. Maakunnissa sidosryhmät otettiin valmisteluun tilanteen mukaan. Tyypillisiä yhteistyötahoja olivat erilaiset järjestöt sekä maakunnan alueen yrittäjät. Työmarkkinajärjestöt olivat mukana valmistelussa henkilöstöä koskevia säännöksiä.

Liikennekaarisäädöshankkeessa valmisteltiin uutta, digitalisaatiota hyödyntävää ja sitä tukevaa, kaikki liikennemuodot kattavaa lakia, jonka eduskunta on sittemmin nimennyt liikenteen palveluista annetuksi laiksi. Hankkeen ensimmäinen vaihe jaettiin kolmeen laajempaan teemaan (markkinat, palvelut ja tieto) ja näitä teemoja kehittämään perustettiin kolme työryhmää, jotka olivat avoimia kaikille kiinnostuneille. Teemakohtaisia sidosryhmätilaisuuksia oli toistakymmentä ja niitä oli mahdollista reaaliaikaisesti seurata verkossa, ja samalla myös kysyä ja kommentoida anonyymisti.

Työn seuraamista varten asetettiin myös seurantaryhmä, jossa sidosryhmät (alan toimijat, asiakkaat, eri järjestöt, julkiset tahot) ovat olleet laajasti edustettuina. Hankkeen virkamiesvalmistelijat kävivät myös ahkerasti eri tilaisuuksissa ja erilaisilla foorumeilla esittelemässä hankkeen tavoitteita ja pohdinnassa olevia uudistuksia. Keskeisten sidosryhmien kanssa käytiin erillisneuvotteluja. Kansalaisia pyrittiin tavoittamaan myös mm. ministerin facebook-chatin kautta. Liikenteen palveluista annetun lain ensimmäinen vaihe valmisteltiin nopealla aikataululla, mikä edellytti joustavuutta prosessin eri vaiheissa. Laki liikenteen palveluista oli myös ensimmäinen hanke, jonka valtioneuvoston asettama uusi lainsäädännön arviointineuvosto otti tarkasteltavakseen. Sidosryhmäyhteistyöhön kiinnitetään erityistä huomiota myös lain täytäntöönpanovaiheessa.

Pääministeri Juha Sipilän hallitus asetti syksyllä 2017 Perusturvan ja toimeliaisuuden kokonaisuudistushankkeen, jonka tehtävänä oli valmistella työllisyyttä ja toimeliaisuutta parantavaa ja eriarvoisuutta vähentävää perusturvan kokonaisuudistusta.

Hankkeen tavoitteena oli antaa päätöksentekijöille kokonaisvaltainen kuva sosiaali- ja perusturvan uudistustarpeista ja vaihtoehtoista. Työssä pohjustettiin suuntaa tulevaisuuden sosiaaliturvan ratkaisuille huomioiden myös julkisen talouden asettamat reunaehdot ja kestävyysvajeen umpeen kurominen sekä ikääntymisen aiheuttamat haasteet. Hankkeelle nimettiin poikkihallinnollinen ohjausryhmä sekä projektiryhmä. Lisäksi hankkeelle asetettiin parlamentaarinen seurantaryhmä, jonka toimintaan osallistuivat puolueiden edustajat, työmarkkinoiden keskusjärjestöjen edustajat sekä yrittäjien ja sosiaali- ja terveysalan keskeisten järjestöjen edustajat.

LÄHTEET

Kyyrä, T., Matikka, T. ja Pesola, H. (2018), "Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2018.

Kärkkäinen, O. ja Tervola, J. (2018), "Talouspolitiikan vaikutukset tuloeroihin ja työllisyyteen 2015-2018", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 59/2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016), Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017), Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi - kipupisteet ja toimenpide-esitykset II, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017), Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Energia, 4/2017.

Valtioneuvosto (2019), Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2020-2023 (4.4.2019).

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Snellmaninkatu 1 A

PL 28, 00023 VALTIOEUVOSTO

Puhelin 0295 160 01

Telefaksi 09 160 33123

www.vm.fi

ISSN 1797-9714 (pdf)

ISBN 978-952-251- (pdf)

Huhtikuu 2019